Samo Bodický

NIHILIZMUS

Samo Bodický

Nihilizmus

1

Má — vraj — byť istá politická sekta, zaoberajúca sa úmyslom prevrátiť doterajší poriadok, a jej prívrženci ju pomenovali nihilizmus. Verím v jej jestvovanie, lebo viem, že pán boh má na zemi množstvo čeliadky rozličného druhu. Prečo by sa z tohto množstva nevyvrhlo niekoľko mladých pojašencov a blúznivcov, ktorí chcú uskutočňovať v strašnom zmysle slovo nihil, keď sa nájdu i dospelí, vo vysokých úradoch postavení muži, ktorým zďaleka skveje sa na čele nápis „nihil" ako premoklina obsahu ich mozgu.

Nechcem sa zaoberať ani jednou z týchto odrôd; s prvou nie preto, aby som ako odmenu za prácu nedostal „výrok smrti" s podpisom „tajný výbor" (uisťujem vás, že milostné listy podobného obsahu sú mi z duše odporné); s druhou preto, že strčiť ruku do osieho hniezda mohlo by mať pre mňa veľmi nepriaznivý následok. Ukážem vám tretiu odrodu, ktorej životnou zásadou je „požívať" a vďaka pokročilosti západnej kultúry skutok „požívania" dobyl si v rozličných svojich druhoch takú dokonalosť, že onedlho môže niektorému estetikovi zísť na um vradiť ho medzi krásne umenia, lebo oprávnenosť tejto zásady sa už teraz začína podporovať. Nihilizmus — podľa mňa — je život bez mravného základu a cieľa a ponechám vášmu úsudku rozhodnúť, ktorý je pre spoločnosť nebezpečnejší: či ten, ktorý ide čelom proti stene a tak si sám rozbíja hlavu, a či ten, ktorý tajne otravuje dosiaľ ešte zdravé šťavy ľudstva.

Keď ste trpezlivo prečítali moje úvahy, zavediem vás do jednej z našich slovenských dolín. Po bokoch tiahnu sa krásne dubové hory, oko s radosťou utkvie na sviežej zeleni, ale tá nie je pre radosť očí — vidíte tie rúbanice a poskladané siahovice? V prostriedku doliny čmudí sa na dvoch miestach: tu zdola je železiareň a tam zhora skláreň — obidva to výtvory nepoetické, nivočiace vo svojich útrobách zeleň krásnych hôr.

Keby ste sa pýtali na majiteľov týchto priemyselných závodov, možno by ste ani nevyčkali moju odpoveď a už by ste mysleli na nejakého „ergera-bergera", ale omyl! Sú to závody majiteľov rýdzich slovenských mien.

Majiteľom železiarne je pán Adam Repa a majiteľom sklárne pán Ján Koreň, jeho švagor. Jednou stranou doliny vinie sa v dobrom poriadku udržiavaná cesta a tu stretáme dvoch sklárskych robotníkov.

„Nože mi raz povedzte, báťa Ďurko," vraví mladší, „prečo vám náš pán dáva prednosť? Veru sa závistlivo pozeráme, že vás považuje takmer za svojho brata."

„Nijaká tajnosť," vraví druhý, „ktorú by som vám nemohol prezradiť. Spolu sme rástli, domy našich otcov stáli v susedstve. Nemyslite si však, že sa náš pán narodil v takom kaštieli, aký má teraz. Ako susedovie chlapci sme sa kamarátili, aj pri remesle sme sa nerozlúčili, svet sme spolu skusovali, až náš pán zanechal sklárske remeslo a oddal sa krčmáreniu. Pri striedmom živote a opatrnom hospodárení vzmáhal sa z roka na rok. Neočakávané dedičstvo jeho panej zväčšilo majetok, kúpil zanedbanú skláreň, pristavoval, naprával a teraz je tým, čím je; len daj, bože, aby to po jeho smrti ostalo pohromade!"

„Prečo by nie? Má syna a ten ho bude nasledovať!"

„Práve to mi múti hlavu; nie to, že má syna, ale sa mi zdá, že mladý pán narodený v panskom kaštieli, vychovaný na cukrových kúskoch, nezvyknutý na pot a prácu, nepodal sa celkom na otca, ktorý sa narodil pod slamenou strechou, vychovaný bol ovseným chlebom a zvykol si na prácu."

„Nehovorteže tak zle o pánu Julkovi; celý svet si povráva, že mladý pán a vaša dcéra Julka budú jeden pár. Aj mená majú rovnaké, aj rokov majú asi rovnako a ostatné vyrovná priateľstvo otcov."

„To som od vás nečakal," povie namrzený báťa Ďurko; „neviete, ako ma bolí, keď počujem také nerozumné reči. Mená majú, pravda, podobné, aj v rokoch sa rovnajú, moja Julka má osemnásť a mladý pán je o rok starší — ešte sa ženiť nemôže, musí ísť ešte do škôl a čoby sto ráz ušiel, ako to už urobil. A keby sa už aj mohol ženiť, moja Julka nie je vychovaná za pani veľkomožnú, a tým menej za manželku ľahkomyseľníka, či sa už volá Julo či Jano!"

„Ako ste sa namrzeli, a predsa som len to povedal, čo aj iní vravia."

„Keď si vravia, nech vravia, musím vám ukázať, že tie reči prestanú, lebo pán Julko viac neprekročí prah môjho domu!" vypustil pomedzi zuby báťa Ďurko ešte raz „dobrú noc" a obrátil sa k svojmu príbytku, nepozorujúc nedôverčivé pokrúcanie hlavou svojho mladšieho sprievodcu.

Mladý pán Julko netrpezlivo vyčkal koniec obeda a aspoň tentoraz šťastlivo vyhnúc nemilým zákuskom, ktoré pozostávali z každodenných otcovských napomínaní, vyšmykol sa nepozorovane a ponáhľal sa, aby čím skôr uvidel krásnu Julku. Julka sedela v záhrade; často pozerala k bráne panského dvora, lebo naisto očakávala Julka. Konečne sa zjavil: vidieť, že sa náhlil, lebo ani okom nemihol po otcovskej dielni, no tým viac si všíma Julku.

„Tu som! Či si ma čakala?" pýta sa Julko a ovinul ruku okolo Julkinho štíhleho drieku.

„Každý deň prídete, mladý pán, už som si zvykla čakať vás," odpovedá zapýrená Julka, odtískajúc objímajúcu ju ruku.

„Či zasa mladý pán? Už som ti povedal, že som ti Julko, a nie mladý pán; za pokutu ma musíš bozkať."

„Aby som tak pochodila ako včera? Janko Brúsik sa díval spoza plota, a keď ste odišli, zastrájal sa, že bude žalovať otcovi!"

„Čo je Brúsika do toho?"

„To je Brúsika do toho, že ho aj pán veľkomožný aj môj otec majú za poriadneho šuhaja, akým aj naozaj je, a ja — vraj — mám byť jeho ženou."

„Pekná vec, moju nevestu inému sľubovať! Mnoho ráz som ti sľúbil, že len ty budeš mojou ženou; nedaj nič na také pletky!“

„Sľuby sa sľubujú,“ ozvala sa Julka so smiechom a doložila vážnejšie, „vy pôjdete do sveta a tam ma zabudnete!“

„Ja na teba zabudnúť?“ robil sa Julko urazený, „čo by kráľovné i kňažné pozerali na mňa milostným zrakom, len ty budeš mojou ženou. A teraz neodťahuj tie krásne ústa, sem ich!“

A napriek všetkému Julkinmu vzpieraniu vtisol vrelý bozk na jej červené pery. Ozvena bozku pôsobila na okolie ako elektrina: medzi škárami v plote bolo vidieť dve iskry z Jankových očí.

Čas sa míňal a náš mladý párik kochal sa v ľúbostnom rozhovore v záhradke. Mladý pán Julko nespokojný s jedným bozkom žiadal druhý a tretí, a Julka uchlácholená Julkovým sľubom, vďačne mu dožičila tej radosti, až matka vidiac oblokom tú veľkú úprimnosť, volala Julku do chyže. Julka poslúchla matku, a Julko, nechcejúc sa odtrhnúť od svojej spoločnice, išiel s ňou. — Sotva sa usadili, bolo počuť strmé kroky vracajúceho sa otca a v otvorených dverách zjavila sa jeho postava. V ústrety mu idúca Julka nedostala to vrelé objatie, na ktoré bola zvyknutá a usmievajúcemu sa Julkovi odplatil sa nevľúdnym pohľadom.

„Čo vám je, otec môj?“ šveholí Julka, ovesujúc sa otcovi na hrdlo, „že prichádzate taký namrzený?“

„Vidím sa ti byť namrzený?“ spytuje sa otec, premeriavajúc dcéru ostrým zrakom. „Nepoznáš príčinu? Matej mi pekné veci o tebe rozprával! Janko ma zasa upozornil na dačo, čo nie veľmi pristane poctivej panne, a nemám byť namrzený?“

„Aké reči?“ spytuje sa vystrašená Julka, „nedopustila som sa ničoho, čo by mi mohlo slúžiť na hanbu.“

„Ešte aj klame! — Pekné pokroky urobila moja dcéra v škole mladého pána. Každodenné vysedávanie v záhradke — nazdal som sa, že Julka tam má súrnu robotu; pekná robota! Vyčkávať mladého pána a potom na obdiv sveta potlačiť všetok stud a hanbu. To je nič, dievka moja?“

„Ach, otec môj!“ povie Julka v slzách, „len sa nehnevaj, všetko ti poviem. Mladý pán mi sľúbil, že si ma vezme za ženu a keď ma chcel bozkať, dosť som sa mu vzpierala, a predsa ma bozkal. Nie je to moja vina, otče môj, nikdy viac to neurobím. Či mi odpustíš?“

„Pozdejšie sa o tom pozhovárame. Teraz sa mám porátať s mladým pánom,“ obrátil reč k Julkovi, ktorý hneď na začiatku nemilého výstupu bojazlivo pozeral na dvere; „Vy ste ten diabol, čo sa usiluje strpčiť mi život? Pritúli sa ani besný pes k človeku, aby ho pohrýzol. Nie dosť, že vášmu otcovi šedivejú vlasy nad nepodareným synom? Ženiť sa! Ľahkoverná dcéra, či nevieš, že mladým pánom vždy kypia ústa tými najkrajšími sľubmi a najhroznejšími prísahami, len aby neskúsené stvory dostali do osídiel? Krásnym spôsobom hľadíte odplatiť moju starostlivosť o vás — strážil som ho ako zorničku oka,“ — jeho hlas sa začal triasť a oko rosiť slzou, ale sa vzmužil, trpkosť premohla žiaľ, — „hada som

choval na svojich prsiach. Ľudia vravia, že hadovi treba rozdláviť hlavu, aby nás neuštipol. Berte sa mi z domu a nech vaša noha nikdy viac sem nevkročí!“

Zmrznutý Julko nebol schopný odpovede, vďačne poslúchol a uvrzol von dverami, obhliadajúc sa bojazlivo nazad, či báťova lieskovica nepríde do nemilého styku s jeho chrbtom.

„Skade sa tak ponáhľate, mladý pán?“ ozval sa posmešný hlas Janka Brúsika.

„Veď ti ja vyponáhľam, keď ťa trstenicou poriadne vymastím,“ hrozil Julko Jankovi.

„Palica má dva konce! Nemusíte sa na mňa hnevať za dnešnú lekciu, viem, že si ju zapamätáte.“

Ešte aj to mal mladý pán prežrieť? Nedalo sa: so zdvihnutou palicou sa rútil na Janka, ktorý bol však rýchlejší a zmizol nasrdenému mladému pánovi z očí.

„To ti nezabudnem!“ vydralo sa mu z úst a upachtený Julko vošiel bránou do kaštieľa.

„Tu si mi, Julko môj?“ vítala pani veľkomožná do chyže vstupujúceho synáčika, „hneď mi vykĺzneš; mám a predsa ťa nemám doma, celý deň chodíš sem-tam a svoju matku nechávaš samotnú.“

„Nemôžem vždy sedieť pri tebe,“ odvrkne Julko, „otec ma naháňa do dielne a vieš, ako sa hnevá, keď ho neposlúchnem.“

„To je pekné, syn môj! Aj do dielne môžeš, ale aj matku nemusíš zanedbávať. Ty si ešte mladý, máš dosť času na prácu, až budeš dospelý, dosť sa tam nasedíš; zato som ti dovolila, aby si zo škôl prišiel domov, že ťa chcem mať pri sebe.“

„Už ma budeš mávať, nepôjdem z domu a čo by ste ma vyháňali.“

„Nepôjdeš?“ počuť slová vstupujúceho pána Koreňa; „je čas, aby si nebol aj doma aj von z domu na posmech!“

„Nieže tak, mužíčku, nie!“ chlácholí matka, „veď to azda nepokladáš za posmech, keď sa Julko celý deň zdržiava v dielni?“

„V dielni, v peknej dielni, kde sa chlapci na čertovom kolese vybíjajú. Vari ťa oklamal, že pribehol taký vypachtený z dielne?“

„Povedal mi to a ja mu verím, lebo ma nikdy neoklamal.“

„Nechcem sa teraz dohadovať o vieryhodnosti jeho slov. Mám k tebe otázku, mladý pán. Kde si blúdil celé popoludnie?“ obrátil sa otec na syna.

„Bol som u báťu Ďurka, ako si mi kázal,“ odpovedal bezočivo.

„Či som ti aj to kázal, aby si Julke manželstvo sľuboval? Aj to, aby si si z nej na obdiv sveta posmechy robil? Teraz odpovedaj! Do škôl sa mu nechce, lebo sa — vraj — musí doma priúčať, v závode sa mu nechce, lebo — vraj — matku nemôže nechávať samotnú, pri matke sa mu nechce byť, lebo musí behať za dievčatami! Či tak, nepodarené chlapčisko?“

Strašným hlasom vyslovené posledné slová zatlačili výraz bezočivosti z Julkovej tváre a priodeli ju strachom, lebo otcova ruka kŕčovite držiaca palicu sa dvíha, Julko uskočí za matkin stolec, aby sa ochránil pred úderom, a matka vystiera mu na pomoc svoje obidve ruky.

Niekto zaklopal na dvere; v rozčúlení nikomu nezišlo na um povedať „voľno“ a dnu vstúpil pán Repa, nečakajúc na dovolenie. Keď videl čudne zoskupenú

rodinu, spýtal sa:

„Čo to za komédia? Či sa hráte, a či to naozaj?“

„Naozaj,“ odpovie pán Koreň. „Keď sa toto nepodarené chlapčisko nemôže priučiť inším spôsobom, musí sa priúčať palicou.“

„To by musel byť hrozný priestupok, ktorý by si zasluhoval takýto surový trest na tvojom vlastnom synovi!“

„Rozpoviem ti, švagre, a zhrozíš sa.“ Pán Koreň vyrozprával všetko, ako mu to báťa Ďurko žaloval a končiac svoje rozprávanie, doložil: „Či to nie je hrozné?“

„Čudujem sa ti, švagre,“ odpovedá ľahostajne pán Repa, „že sa rozčuľuješ pre takúto maličkosť. Nevieš sa dosiaľ vžiť do nášho postavenia: už nie sme krčmári, ale páni veľkomožní, ako sa dávame ľuďom volať, prečo by sme teda nemali prijať aj panské zvyky?“

„Aj ja mu to hovorievam,“ skočí do reči pani Koreňová, „ale nemôžem ho presvedčiť.“

„Ani ma nepresvedčíš,“ hovorí pán Koreň, „viem, že miera pre statočnosť je všade rovnaká, a čo je u jedného cnosťou, nie je u iného hriechom. Hriech je hriechom, či ho už pácha knieža alebo žobrák, a podobne zostane cnosť cnosťou.“

„Nechajže tie kázne,“ preruší ho pán Repa, „v akom svete žijeme, takým zvykom sa musíme prispôsobovať, ak sa nechceme vylúčiť z primeranej nám vyššej spoločnosti. Zato, že tvoj Julko dnes pobozkal pekné dievča, prisľúbil mu manželstvo,“ — Julko spozornel a bolo vidieť, že každé strýkovo slovo sprevádza s úľubou, — „škoda bolo natoľko sa zabudnúť. Panskí synkovia, ako to každodenne počúvame, dopustia sa aj horšieho, nielen takýchto nevinných zábav, a ich rodičia na to ani nemrknú, vediac, že ani oni neboli lepší.“

„Ale my sme boli lepší!“ zvolal podráždený pán Koreň, „a aký bol otec, nech aspoň taký bude aj syn!“

„Nehovorme o tom,“ vidiac vážnosť chvíle, obracia pán Repa rozhovor na inú stranu, „neprišiel som sa dohadovať; dnes mi oznámil môj priateľ Rékássy, že pozvanie na poľovačku, ktoré som s tvojím dovolením zaslal aj v tvojom mene, on i jeho spoločníci s vďakou prijímajú. Prichodí nám porobiť predbežné poriadky.“

„Rob si poriadky sám, ja som nie súci na vaše zábavy.“

„Zas také nerozumné reči; načo ti je všetko bohatstvo, keď ho neukážeš svetu? My nemáme ani starodávny rod, ani skvelé vzdelanie, jedine bohatstvo nám uvoľňuje prístup medzi vyšších. Mne samému, aby som pravdu povedal, tiež tak pristane puška ani židovi, ale darmo, prisľúbil som, musím splniť, a lepšie je zakryť svoju nevedomosť, ako ju vystaviť na obdiv. Keď ty nemáš chuť na poľovačku, máš odrasteného syna, nech sa on učí pohybovať sa v spoločnosti.“

„Azda ako odmenu za jeho príkladný život?“ dokladal s trpkým úsmevom pán Koreň.

„Dajže pokoj, mužíčku,“ volá prosebným hlasom pani Koreňová, „máme len

toho jediného syna, on bude nosiť tvoje meno, on bude dediť tvoj majetok, a toho máme, chvalabohu, dosť. Či by si mu nevedel odpustiť ten malý priestupok? Však mu dovolíš? Dáme mu ušiť nové poľovnícke šaty, pušku má, sám si mu ju kúpil; budeže krásne vyzerať, viem, že mu nebude páru. Však mu dovolíš?“

Pán Koreň nevládal odolať zo všetkých strán sa hrnúcim dôkazom a prosbám: privolil.

Julko netrpezlivo čakal na deň poľovačky. Možno dosiaľ nepočul slovo „šport“ a už sa u neho prejavovali vlohy: krásne kone, psy, poľovačka a čo k tomu patrí — tešili sa u neho veľkej obľube.

„Šport“ sa dá po slovensky vyjadriť len obšírnejšie, znamená: v nedostatku iného užitočného zamestnania hľadať si zábavu pri koňoch, psoch a levoch, atď. Ak sa ma spýtate, aký osoh má z toho ľudstvo, odpoveď ostanem dlžný.

Slnce začalo vychádzať, keď zástup ľudu, zhromaždený pred domom pána Repu, skladajúci sa z mladých robotníkov dielne a roľníkov okolitých dedín, ozbrojených palicami, pod vedením mladého horára Mateja poberal sa do lesa, aby zaujal určené stanovište a na daný znak krikom a údermi palíc na stromy a kry vyplašil v húštine ukrytú zver. Po chvíli hrkotali z brány vyleštené kočiare naplnené panstvom rozličného druhu, vyprevádzané maršom cigánskej bandy; nasleduje ťažká kavaléria: voz okrášlený sudom vína pre panstvo a pálenkou pre honcov, voz obťažený mäsom, chlebom, slaninou a všetkým, čo je na dobrý obed v hore potrebné, a konečne voz, garnírovaný husľami, basou a cimbalom a pomedzi to vykukávajúcimi kučeravými hlavami cigánskej bandy.

Keď predbehneme vozy s potravinami a vzápätí sledujeme beh panských kočiarov, prídeme na krásnu lúku pod vrchom nazývaným „Jelenovo“; tu skáče milostivé panstvo na vlastné nohy a ide až na každému vyznačené stanovište, kde nepohnute držiac pušku má očakávať v ústrety mu skáčúcu zver.

Hon sa začal; hluk a temný tlkot ozýva sa doďaleka — vždy bližšie a bližšie — čuť šuchot utekajúcej zveriny, rozoznať jednotlivé výkriky, počuť jednotlivé údery, poľovníkovo srdce hlasito klope. Tresk! Tresk! A nevinné zviera váľa sa vo vlastnej krvi. Nasleduje „halali“, jasanie nad zastrelenou zverou, utíchajú výstrely, lebo honci sa priblížili k poľovníkom. Či to jeleň ide na Julka Koreňa? Stúpa pomaly, dáva sa za obeť mladému poľovníkovi. Nie je to jeleň, vidieť bielu košieľku a čierny klobúčik, spod ktorého sa blyští pár čiernych očí. Zablysne aj oko mladého poľovníka, no nie rozčúlenosťou poľovníka: v tom pohľade sa skrýva zloba, ním sa ťahá pomsta, ruka sa bráni zbojníckemu činu, trasie sa — oči poznali, čo sa belie v kroví, poznali bielu košieľku a čierny klobúčik, stlačený kohútik štrkne, puška vybúši, vyvalí sa dym, aby Julkove oči nevideli, ale nemôže prekaziť, aby uši nepočuli srdcelomný výkrik: „Jaj, bože!“ vytlačený posledným vzdychom Janka Brúsika.

„Kto strieľal? Ako strieľal? Koho postrieľal?“ ozývali sa otázky z úst zhŕknutých poľovníkov. Ich oči vyzerali Julka, mladého poľovníka, len jemu sa mohlo prihodiť nešťastie, len on sa stal obeťou svojej prvej poľovačky. Všetky oči starostlivo hľadali mladého pána; on stál bledý, oči upreté do zeme.

„Nič sa ti neprihodilo, Julko môj?“ zvolal radostne pán Repa, zbadajúc Julka.

„Blahoželáme!“ volali ostatní poľovníci, presvedčiac sa, že nechýba ani jedna z drahých hláv.

Kto stratil život — bola viac len otázka zvedavosti. Pretože v radoch poľovníkov bol aj pán slúžny, po krátkom hľadaní mŕtvolu našli; a keďže Julko mohol ľahko prísť do podozrenia, po povrchnom vyšetrovaní a vybavení niektorých zákonných formalít, odložili celú záležitosť s mŕtvolou Janka Brúsika do hrobu.

Každý pripisoval vražedný výstrel náhode; no jeden bol nielen presvedčený, že to vykonal Julko, ale že vraždil úmyselne, a to bol starý pán Koreň. Dušu hrozne pálilo niesť — čo aj tajne — škvrnu vraždy na svojom mene, jeho svedomie znepokojovalo, že nesmie vyzradiť páchateľa, lebo to bol jeho vlastný syn, ktorý okrem prvého zľaknutia neprejavoval na sebe nijaké známky kajúcnosti, vzďaľoval sa z otcovej spoločnosti a zvláštne priľnul k svojmu strýkovi Repovi. Napomínanie nestačilo, musí sa upotrebiť radikálny prostriedok. Ale aký?

„Prosím ťa, Janko, priateľ môj, osloboď ma od toho nešľachetníka!“ s týmto výkrikom vbehol báťa Ďurko do pisárne.

„Od akého?“ spytuje sa pán Koreň.

„Od tvojho vlastného syna. Vyobcoval som ho z domu; mne sa síce na oči neukáže, ale s Julkou sa schádza takmer každý deň. Keď ju hreším, plače, narieka a hovorí, že nemôže vyhnúť tomu, aby sa s ním nestretla.“

„Poraď mi prostriedok!“

„Iný neviem, ako poslať mladého pána na čas — možno i na viac rokov — preč, medzi cudzích ľudí.“

„Ďakujem ti, brat Ďurko, za dobrú radu. Zbohom!“

Pánu Koreňovi bolo jasné, že jeho švagor Repa učí Julka fígľom. Toto sa musí pretrhnúť; sám prúd nezdolie, švagor i manželka sú proti nemu. Musí preč z domu, kde tieto škodlivé vplyvy pre vzdialenosť budú tratiť ostrie účinku.

V ten istý deň išiel do Pešti list:

Ctený pán správca!
O pár dní príde k Vám môj syn Július, aby Vám pomáhal v sklade. Vy budete jeho správcom, on podriadeným, a ako som vo všetkom poznal Vašu svedomitosť a statočnosť, tak dúfam, že aj môjho syna budete viesť v tomto duchu. Prostriedky na to smerujúce nechávajúc na Váš výber,
som Váš priateľ
Ján Koreň.

2

Železnica hrmí — vo vozni druhej triedy Julko Koreň obzerá obsah svojej tobolky; nevrlo zatvoril preskúmaný oddiel otcovského daru — čakal viac, ako dostal. Predsa niet nad materinské srdce! Pozrite ten hrubý balík, jeho obsah by vystačil na poctivú výživu jednej skromnejšej rodiny na celý rok, a tá drahá mamička mu to obetovala len na začiatok, potom — vraj — bude nasledovať ďalšie. Ó, zlatá mamička! Tvoj syn by ťa vyobjímal, len teraz sa celkom presvedčil o sebazapierajúcej materinskej láske.

„Budapešť!“ z úst sprievodcu vytiahlo Julka z pohodlného sedadla a „Kam ráčite, milostivý pane?“ z úst fiakristu usadilo ho do kočiara a previezlo na dunajský breh.

Kramer, správca koreňovského skladu, očakával mladého pána, pripraviac mu na bývanie dve izby, ktoré pri príchode do Pešti používal starý pán. Julko krátko vykonal u Kramera svoj pozdrav a utiahol sa do svojho bytu; stade otváral sa výhľad na protiležiaci Budín a jeho pätu omývajúci Dunaj. Po živote v skromnej dedinskej doline novina, a predsa samota. Zábavy pre oči dosť, ale pre srdce málo; s kýmže sa tu zabaviť, požartovať, kam vybehnúť? Dookola samé cudzie postavy; správca má príkaz dozerať naňho, tak to vysvitalo z otcových slov, ktorý prikázal správcu tak poslúchať ako jeho, a ostatní budú dozorcovými spojencami. Je vo vyhnanstve, len doma mohol byť šťastný; doma? Akosi ho bodlo pri srdci — tam je les, kde Janko Brúsik zložil kosti. Kto vyhasil ten mladý život? Mlč, svedomie! Nemal sa miešať do Julkových vecí, nemal byť zradcom jeho najtajnejších citov! — Tam je matka! O tú má najmenšiu starosť, však sa tá mesačne i tak zavďačí, či tu, či tam, všetko jedno len dudky sem! Tam je otec! K úplnej predstave domova ani ten nesmel chýbať; otec mu je nepriateľom, vyhnal ho z raja pohodlnej nečinnosti a postavil ho pod dozor zachmúreného správcu. Tam je — ach — Julka! v krásnej záhradke pri dome, ona, ten najkrajší kvet, pre neho zasadený, ale za záhradou cintorín a v ňom nový hrob; — ťažké myšlienky sputnali dlhou cestou zmorené telo do tvrdého spánku.

Julko sa v Pešti necítil dobre; pisáreň a v nej nakopené knihy s jednotvárnym obsahom „soll — haben“ sú priveľmi nemí spoločníci, v sklade nahromadené sklenice svojou prázdnotou neveľmi vábia pôžitkom oddaného šuhaja, Kramerova domácnosť utiahnutá sama do seba a spokojná domácim šťastím neposkytuje Julkovi príťažlivosť; on má zrak obrátený von z domu.

Kramer pozoroval Julkovu zachmúrenosť, pripisujúc to presadeniu mladého štepa do cudzej pôdy; vynaložil všetko na jeho obveselenie: v hodinách voľna vodil ho a ukazoval mu novoty mesta, upozorňoval ho na rozdiel medzi mestským a dedinským životom, miešajúc medzi to naučenia siahajúce do jeho odboru. Julka ani to nerozptýlilo, veď práve tie mnohé náuky nezodpovedali jeho túžbam. Počkaj! pomyslel si Kramer, keď nerozumieš mne, porozumieš tebe vo veku bližšiemu. Môj pomocník Goldfinger je poriadny mladý človek.

Nielenže vo dne usilovne pracuje, ale aj noci pripája ku dňom, aby zväčšil zárobok. Zveril Julka svojmu pomocníkovi, aby ten dokázal to, čo sa jemu nepodarilo.

Goldfinger, mladý pomocník v sklade pána Koreňa, plnil zverené mu úlohy vždy na úplnú spokojnosť svojho predstaveného, preto nie div, že požíval aj jeho dôveru. V pisárni bol vždy v určenú hodinu a keď niekedy bledosť tváre svedčila o prebdenej noci, zvalil to na mnohé práce, ktoré mu v noci nedovolia odpočívať. Kramer to rád uveril a doložil napomenutie, že nočné namáhanie po usilovnej dennej práci koľko pridá vrecku, toľko odníme zdraviu. To všetko bolo zbytočné — vybledenutá tvár stala sa mu neodlučiteľnou vlastnosťou.

Prameňom stáleho priateľstva je stálosť vnútorného súhlasu a základom súhlasu býva rovnosť zmýšľania. Berúc toto do úvahy a poznajúc Julkovo zmýšľanie a Kramerov úsudok o Goldfingerovi, predpovedali by sme nevydarenú misiu, avšak skutočnosť potvrdila opak. Len týždeň minul od ich zoznámenia a Julko už nepomýšľal na domov, privykol novému životu. Ako sa stala tá premena? Nie je všetko zlato, čo sa blyští.

„Práve prešla naša blondínka," upozorňoval Goldfinger mladého pána Koreňa sediaceho pri práci.

„Či ozaj?" spytuje sa s vyjasnenou tvárou Julko.

„Ba videlo sa mi, že okom mihla aj do skladu; nezabudla od večera na nás."

„Tak pôjdeme zas do divadla? Hovorila, že skoro každý deň chodí do divadla. Možno tam zasa bude to milé stvorenie."

„Probovať môžeme, ale aj pochybovať," preriekol Goldfinger, vrhnúc potmehúdsky pohľad na Julka.

„Uvidíme!"

Večer šli do divadla, sadli si na sedadlá číslo 94 a 95, ktoré Goldfinger vopred objednal. Číslo 96 ostalo na čas prázdne. Darmo krútil Julko svojím ďalekohľadom po celom divadle. Blondínky nebolo nikde; až pred samým začiatkom hry zjavila sa jej zlatá hlávka vo dverách, nôžky ju niesli k triumfujúcemu Julkovi a sadla si na sedadlo číslo 96.

Julko nebol ešte natoľko obratným švihákom, že by i napriek tomu, že si lámal hlavu, bol odrazu našiel primeraný príhovor. Nebola to Julka, ale vznešená dáma a uštipkávanie do líca, čo Julko doma používal ako predohru k dvoreniu, tu nebolo na mieste, a preto len ostýchavo žmurkal na paničku sediacu pri ňom. Panička nespozorovala mladého záletníka, upútala ju hra. Až keď zbadala, že je to ten mladý muž čo včera, zablúdili jej niekedy oči od hry aj na stranu, kde sedel Julko.

Na Goldfingerov návrh ponúkol Julko krásnej paničke svoj divadelný ďalekohľad.

„Ďakujem vám! Ak dovolíte?" prevzala podávaný ďalekohľad.

„Som vám k službám, milostivá slečna," rozvrával sa Julko. „Smiem sa spýtať, ako sa vám páči dnešné predstavenie?"

„Znamenite! Naši herci dobre zahrajú aj ten najnepodarenejší kus."

„Vy máte pochvalu len pre hercov?"

„Len pre hercov, lebo viem, že herečkám sa dostane dosť pochvaly od divákov mužského pohlavia. Vidím, že aj vy ste k tomu naklonený.“

„Verte mi, milostivá slečna, že nie veľmi sledujem tie nabielené tváre.“

„A keby som sa spýtala prečo?“

„Ľahká odpoveď: všetky zatieni krásou moja krásna susedka.“

„Nepochlebujte!“ odvetí blondínka, usmejúc sa jastrivo.

„Nijaké pochlebovanie, hovorím pravdu,“ bol by aj ďalej pokračoval, ale Goldfinger ho lakťom upozornil, že zo susedných sedadiel zazerajú na rušiteľa tichosti; prestal hovoriť a svoje slová zakončil veľavravným zaľúbeným pohľadom.

Medzi jednotlivými dejstvami mal príležitosť zaviesť reč na jedno-druhé, k vyznaniu lásky z Julkovej strany neprišlo len pre nevhodnosť miesta.

Po skončení predstavenia vrátila blondínka požičaný ďalekohľad so zvyčajnou poklonou. Julkovi sa zdalo, akoby sa pritom bola úmyselne jedným prstom dotkla jeho ruky. Také experimenty účinkujú v príhodný čas; aj tento účinkoval.

„Chodíte denne do divadla?“ spýtal sa pri odchode nový Don Juan.

„Keď je vhodné počasie, radšej sa medzi siedmou a ôsmou hodinou prechádzam v muzeálnej záhrade,“ odpovedala blondínka a stratila sa v zástupe.

Po horúčave v divadle dobre padne chladné pivo; dobre padlo aj našej kompánii Orestes-Pylades v najnovšom vydaní.

„Pán Goldfinger, neviete, kto môže byť tá blondínka?“ spytoval sa zvedavý Julko.

„Ktorá?“ tváril sa nevedome Goldfinger.

„Či ste zabudli? Tá, čo aj dnes sedela pri nás v divadle.“

„Myslíte to krásne dievča? Neviem vám povedať, ale zdá sa mi, že je z dobrého domu.“

„Vo všetkom by som s vami súhlasil, keby mi hlavu neprebíjalo to, že som ju už druhý večer našiel v divadle bez akéhokoľvek sprievodu. Viem, že mladé dievčatá najmä večer bez matky alebo inej staršej dámy sa nikam nepohnú, aby neprišli o svoju dobrú povesť.“

„Vy ste už mnoho skúsili,“ dodal Goldfinger s úsmevom, „a to svedčí o vašej dospelosti; nebolo teda príčiny dať vás pod dozor zachmúreného správcu-počtojeda. Musím vás však upozorniť, že vo veľkom meste rozkvitá tá takzvaná emancipácia, ak ste o nej už počuli. Popredné domy sú i v tomto ohľade popredné, a mladé dievčatá z takýchto domov sú samostatné.“

„Možno,“ odvetí Julko. „No ešte jednu otázku: či k emancipácii patrí aj to, aby sa tieto dievčatá hneď tak priateľsky zhovárali s neznámym človekom?“

„Práve znak dobrej výchovy,“ odpovedal bez rozpakov Goldfinger, „váš zovňajšok jej prezradil vašu príslušnosť do vyšších kruhov. A nepochybujem ani o tom, že ste sa jej zapáčili a viete, že tam prestáva všetka etiketa.“

Julko mal na lícach dve pivónie; Goldfinger ich spozoroval a spokojný úsmev sa mu rozlial po tvári už či kvôli Julkovmu zapáleniu, a či pre excelentnú kvalitu

plzenského výrobku, o tom nechcem rozhodovať.

‚Keby sa celý deň skladal len zo siedmej a ôsmej hodiny večernej,' myslel si Julko, sadajúc na druhý deň ráno k písaciemu stolíku, ‚ale tu sa mučiť. Čo má ten správca z mojej práce? Dá mi písať, počítať a potom všetko znovu sám urobí; myslí si, že čím ďalej tým väčšiu pozornosť vynaložím. Ó, pán Nemec, veľmi sa mýlite. Neprišiel som na to do Pešti, aby som plesnivel pri vašich knihách, ani mamuška mi na to neposiela peniaze. Keby som len poznal meno tej krásnej blondínky; dnes sa jej opýtam. Či zasvätiť Goldfingera do tajomstva? Pôjdem sám, galantné podniky vyžadujú samotu.'

Na olovených krídlach síce, ale predsa priletel žiadaný okamih, čierne vlasy spotrebovali jednoročnú úrodu ružového kra, ruky v nových rukavičkách švihali povetrím tenkou paličkou, ľavé obočie a nos roztlačené monoklom dovršovali bezchybnú mestskú toaletu.

„Ponížený sluha!" struhol Julko poklonu v muzeálnej záhrade oproti idúcej blondínke.

„Dobrý večer!" odpovedala blondínka s úsmevom, avšak predstierajúc prekvapenie.

„Ak vám nebude nemilá moja spoločnosť, s radosťou vás budem sprevádzať," pokračoval Julko.

„Nech sa vám páči."

„Či som dobre pochopil vaše pri včerajšej rozlúčke povedané slová?"

„Neviem sa už na ne rozpamätať; pomôžte mi, prosím," povedala ľahostajne blondínka.

„Myslím tie, že sa ráčite vo vhodnom počasí prechádzať medzi siedmou a ôsmou večer v tejto záhrade."

„Ak som ich povedala, dobre ste si ich zapamätali; nebolo to však vyzvanie, aby ste prišli aj vy na večernú prechádzku."

„Ráčte odpustiť, že som sa tak nemotorne vyjadril," naprával Julko, „nechcel som vás uraziť. Však mi odpustíte?"

„Odpustím," odpovedala, pozrúc svojím sivým očkom do Julkových očí, „len, prosím vás, nijaké narážky."

„Nebol by som sa dal zvábiť k tým slovám, keby som sa nepotreboval zbaviť niečoho, čo mi veľmi tlačí srdce."

„Prosím, len von s tým, mohlo by vám to zapríčiniť nejakú ťažkú nemoc. Vidíte, cítim s vami."

„Dovolíte mi jedno úprimné slovo?"

„Rada počúvam úprimné slová v medziach slušnosti."

„Chcem vám prezradiť," zasekol sa Julko.

„Nejaké štátne tajomstvo? To sa obráťte inde!"

„Prosím vás," volal úpenlivo Julko, „nerobte si žarty z mojej úzkosti; chcem vám povedať, že vás veľmi, ale veľmi ľúbim."

„To je ozaj úprimnosť," vravela so smiechom, „po takej krátkej známosti, keď vlastne ani neviem, kto ste?"

„Som Július Koreň, syn majiteľa sklárne v Marienke."

„To ma teší; tak vám už môžem povedať, že vám nemôžem rozkazovať vo vašich citoch.“

„Prečo ma ženiete do zúfalstva? Povedzte mi, prosím vás, či ma aj vy máte rada?“

Posledné slová vyslovil šeptom a siahal po jej bielej rúčke.

„Keď ste sa mi vy predstavili,“ odpovedala bez ohľadu na to, že Julko sa chce dozvedieť niečo celkom iné, „musím sa vám predstaviť aj ja. Volám sa Adela. Myslím, že vám je to na dnes dosť. Zbohom!“ vyšmykla z Julkovej ruky svoju bielu rúčku a zmizla mu z očí.

Pozde sa zbadal, aby pozoroval, kam sa úskok uchýli, po Adele ani chýru ani slychu. Namrzený ponáhľal sa domov.

Adela zo schôdzky utekala, čo jej nohy stačili, do svojho bytu; vstúpiac bránou jedného domu v odľahlejšej časti Jozefova, uberala sa dvorom k zadnej časti domu a tam na prvom poschodí otvoriac kľúčikom dvere, vstúpila do svojej chyžky. Goldfinger nemusel byť dobrým znalcom peštianskych pomerov, lebo zariadenie celej chyže nezodpovedalo výrazu „z popredného domu.“ Nábytok pozostával z jednej postele pri okne, pohovky a pred ňou postaveného stolíka, okolo neho dva stolce a blízko dvier postavenej skrine na šaty — viac by nebola našla ani básnická obrazotvornosť — a každý kus iného druhu. Na posteli rozhodené domáce šaty svedčili o neporiadnosti alebo o náhlení pri večernom obliekaní, na stolíku rozházdané skleničky a škatuľky vysvetľovali pôvod tej Julkom obdivovanej pôvabnej bledosti. Na malú hŕbku na posteli rozložených šiat začala prikladať ešte vo dverách zobliekané vrchné rúcho, keď kroky pred prahom nedovolili jej pokračovať v začatom.

Otvorili sa dvere a bez zaklopania vstúpil do chyže — vyfintený Goldfinger, nesúc pod pazuchou poskladaný balík.

„Pekná Adela sa skoro vrátila z večernej prechádzky,“ prihováral sa Goldfinger.

„Zdá sa, že pánu Goldfingerovi nie je milé, že nemôže moje dvere otvárať svojím kľúčikom,“ odpovedala Adela vyčítavo.

„Tú výčitku som si nezaslúžil; čože ma poteší v tejto temnici, keď ju neosvecujú tvoje očká?“

„Už som sa naučila oceňovať tvoje lichotenia. Kto je tomu na príčine, že musím bývať v takejto temnici, odpovedz, môj milý?“

„Nepriaznivé časy.“

„Boli aj dobré časy, pamätáš sa na lanský rok, keď som Kolosymu z krídla trhala zlaté pierka a pozlacovala nimi pánu Goldfingerovi prsty?“

„Nespomínaj toho nešťastníka, nechýbalo veľa, že sme aj my neboli s ním v jednej rezidencii vo Fortune; a že sa to nestalo, môžeš ďakovať len mojím schopnostiam.“

„Mám ďakovať aj za ten strach, ktorý som musela pretrpieť, kým som sa vymotala z klepca, ktorý nastrojil Goldfinger?“

„Čo si máme strpčovať naše večerné hodinky! Už sme raz spojení keď nie cirkevnou prísahou, ale rovnakým zmýšľaním a spolu spáchanými skutkami.

Nevyhadzuj mi na oči, ani nevieš, ako sa o teba bojím. Včera v noci sa šťastie usmialo na mňa, zostalo aj na krásne hodvábne šaty, čím sa teraz zavďačím mojej Adelke," rozbalil balík, ktorý držal pod pazuchou a rozprestrel po stole jeho hodvábny obsah.

„Tak ma predsa len rád vidíš, Adolfko?" šveholí Adela, obdivujúc očami krásnu látku a priťahujúc rukou Goldfingerovu hlavu, aby ho pobozkala na ústa.

„Keby som ťa nemal rád, nevyhľadával by som ťa každý deň. A teraz, keď sme už na pokoji, povedzže mi, prečo si sa tak rýchlo vrátila zo schôdzky?"

„Príčinou je tvoj ohnivý mladý pánik; ani som sa nenazdala, už vyrukoval s vyznaním lásky a to vieš, že čím väčšmi my ženy sťažujeme mužským zblíženie sa s nami a nezabudneme pritom pohadzovať koštialiky, ktoré vás zasa len vábia, tým skôr môžeme položiť víťaznú nohu na vašu šiju," vysvetľovala Adela, pohládzajúc Adolfove líca.

„Začínaš byť nebezpečná, Adela. Či aj mňa tak vodíš za koštiaľom?" spytoval sa s úsmevom Goldfinger.

„Všetko nebezpečenstvo pochádza len od teba, to sú tvoje myšlienky — u mňa obdivuj dobrú pamäť!"

„Taký som hrdý na svojho učňa; len ďalej tak spôsobne a svojho sme si istí."

„To bude záležať od povahy dotyčného; možno ho trochu zmýlil môj náhly odchod a vábivé slová dobre neporozumel. Aj ty musíš niečím prispieť k spoločnému dielu, aby mu neprišli na um dešperátne myšlienky."

„Vynaložím všetko úsilie; ešte raz sa musíte stretnúť, až ho privábiš do nového bytu, ktorý už mám pripravený."

„Budem mať nový byt, Adolfko? Či zas taký ako minulého roku? Pôjdem preč z tejto mizernej diery?" spytovala sa jedným dúškom Adela a opovržlivo premeriavala svoj doterajší byt.

„Ešte krajší; ale už musím preč, je práve deväť hodín a možno sa mi podarí prekvapiť moju Adelu novým darom. Dobrú noc!" podal ruku Adele Adolf Goldfinger a šiel svojou cestou.

Julkovi sa nepáčilo Adelino správanie. Vtedy, keď bol na vrchole svojho šťastia, vypotil už svoje vyznanie, ona mu povie svoje meno; prirodzene malo nasledovať prijatie alebo odmietnutie, ale zutekať tak bez všetkého poriadku?! Zaslúžila by si opovrhnutie! Julka alebo iné robotnícke dievčence, pred ktorými vystupoval s podobnými návrhmi, boli povoľnejšie, a keď aj jedna-druhá odmietla ponúkanú lásku, aspoň sa vyhovárala na prísneho otca alebo matku. Po krátkom rozmýšľaní prišiel Julko k názoru, že nie je dobre neuvážene posudzovať. Ako zneli jej slová pri rozlúčke: ‚Myslím, že vám je to na dnes dosť!' To je iné, je ešte nádej. Tomu všetkému je na vine nedôvera ku Goldfingerovi, musí tú dobrú dušu odprosiť!

„Musíte mi odpustiť jeden priestupok," prihováral sa na druhý deň Julko Goldfingerovi.

„Aký priestupok?" spytuje sa oslovený zadivene.

„Miesto toho," spovedá sa Julko, „aby som sa vám za preukázané služby odmenil dôverou, spravil som jeden krok tajne."

„To je celkom vaša vec, neprišli ste do Pešti, aby ste boli pod mojím tútorstvom. Myslím, že máte slobodu samostatne konať.“

„Nie o tom je reč, o iné ide. Sľúbite mi, že mi odpustíte?“

„Odpustím, bárs aj nemám čo!“

„Zle mi vypálilo moje, ako ste to nazvali, samostatné konanie, potrebujem nevyhnutne vašu priateľskú radu.“

„Čujme, o čom bude reč!“

„Naša blondínka Adela, už viem jej meno, dala mi jemne najavo, že ma bude čakať v muzeálnej záhrade. Včera som išiel; stretli sme sa a darmo, nechcem byť pokrytcom,“ priznával so zapýrením, „vyznal som jej lásku.“

„Ako vidím, na ceste ľúbostných výdobytkov pokračujete ďalekopisnou rýchlosťou,“ poznamenal s úsmevom Goldfinger.

„I keď neskoro, zbadal som sám svoj prenáhlený krok, lebo milá Adela hneď po vyznaní chcela vedieť moje meno.“

„Prirodzene! To znamená, že si vás obľúbila.“

„Vďačne by som to pokladal za prejav obľúbenia, keby sa nebola pritom posmešne usmiala.“

„Tak pozor, milý priateľ,“ naúčal Goldfinger, „máte do činenia s jastrenou.“

„Odpusťte mi moju nevedomosť, pán Goldfinger, ale čo je to jastrena?“

„Jastrena je žena, ktorá vodí za nos toľko mužov, koľko sa len dá.“

„Nemožno, aby tie nevinné sivé oči zastierali také úmysly, zle ste sa na ňu prizreli,“ odvrával Julko, nechcejúc na seba uvaliť potupu, že sa takej ženskej nechal za nos vodiť!

„Majte si svoju mienku, i ja budem mať svoju.“

„Neodsudzujte, kým vám nedopoviem. Po vzájomnom predstavení so slovami ‚to vám musí byť na dnes dosť‘ rozlúčila sa so mnou.“

„Ja by som mal prosiť o odpustenie,“ vravel k Julkovej mienke obrátený Goldfinger, „zo všetkého vidím, že je to živé, do života súce dievča, v mravnej povahe ešte neskazené, ktoré s radosťou vypočulo vaše vyznanie — bol to smiech radostný, a nie, ako ste zle porozumeli, posmešný; keď bola ženská zvedavosť v súvislosti s vaším menom nasýtená, dostala prevahu prirodzená hanblivosť, a tá ju s vami rozlúčila. Slová, ktoré vám povedala na rozlúčku, sú pre vás veľmi lichotivým svedectvom.“

„Tak som si to predstavoval aj ja,“ vykríkol Julko radostne, „teraz vás prosím o radu, čo ďalej.“

„Obrátili ste sa na zlého radcu. Myslíte, že každý Pešťan musí prežiť podobné dobrodružstvo? Také šťastie je zriedkavé, ja sa s takým niečím nemôžem pochváliť.“

„Už mi len niečo poradíte!“ volal netrpezlivo Julko.

„Nijakou radou vám nemôžem poslúžiť, lebo podľa príslovia ‚nerozumný lekár, hotový kat‘,“ naťahoval Goldfinger Julka.

„Prosím vás, neopúšťajte ma; odkázaný sám na seba, zasa vyvediem nejakú hlúposť, no potom volím guľku!“

„To je hrozný oheň! V takom prípade vám poradím, ale prosím, aby ste moju

radu vo všetkom nasledovali.“

„Prisahám, že tak urobím.“

„Hlavná vec je trpezlivosť. Treba pár dní vyčkať na nový prechádzkový večer, lebo viete, že ľúbosť je náruživosť, ktorá chce byť uspokojená za každú cenu, a čím ďalej odťahujeme uspokojenie, tým väčšmi ona rastie,“ takto vyslovil Goldfinger svoju radu, súc istý, že Adela sa láskou neumorí, no tým skôr Julko.

„Akože prečkám tie dni?“ škrabal sa Julko za uchom, „či by sa ten predpis nedal zmierniť?“

„Moja rada je nezmeniteľná, napokon, ak sa vám páči, robte podľa vlastnej hlavy.“

„Prijímam, prijímam so všetkým!“ uspokojil sa konečne Julko a podal svojmu druhovi pravicu.

V ten istý deň kráčal Goldfinger večierkom z dunajského nábrežia do vzdialeného Jozefova. Julkovi odoprel svoju spoločnosť, vyhovárajúc sa na súrne domáce práce, a že mu je naponáhlo, vidieť z rýchlosti jeho krokov.

„Ako ma necháš vyčkávať!“ vítala Adela Goldfingera vstupujúceho do jej chyže.

„Musíš vedieť, že nemôžem odísť zo skladu skôr, kým neuplynie predpísaný čas.“

„Pravdu povediac tak netrpezlivo som nečakala na teba, ako skôr na nové chýry, čo donesieš.“

„Chýr je len jeden, a to dobrý: vtáčik sedí na lepe.“

„Myslíš Koreňa?“

„Veď azda len nie nejakého japonského princa!“

„Už zasa tá spurná reč, Adolfko!“

„Akoby nie! Sama na to myslíš, na čo ja, a predsa sa robíš nevedomou.“

„Dobre! Len nijaké výčitky, rozprávaj, čo vieš!“

„Heslom dňa je: čakať pár dní,“ začal Goldfinger svoju prednášku, „za ten čas úplne pripravím tvoj budúci byt, potom —“

„Čakať ďalej, však áno?“ pretrhla mu reč Adela.

„Čo sa ti robí? Ak toto tvoje správanie nemá základ v nejakej nervovej nemoci, tak som pripravený na to, že ti Koreň pomútil hlavu.“

„A ďalej?“

„Natiahol by som iné struny, ktorých hlas by Adelinmu uchu nelahodil,“ odpovedal Goldfinger uduseným hlasom a žiarlivo pozrel na Adelu.

„Poznala som Adolfa z inej strany,“ hovorila so smiechom, „vie byť žiarlivý, a žiarlivosť je — vraj — nerozumnosť; či by som opustila starodávnu známosť pre holobradého nováčika?“

„Nemám rád nevkusné žarty pri vážnych veciach,“ pokračoval Goldfinger, uchlácholený Adeliným hladkaním, „počúvaj ďalej! Musím získať tetu Rézu, a to ešte dnes, aby mala čas zopakovať si už vlani naštudovanú úlohu a previesť ju na všeobecnú spokojnosť; má zasa predstavovať tvoju matku. V piatok večer vytiahneš z nového bytu, sprevádzaná vyobliekanou pani matkou do muzeálnej záhrady, kde bude aj Julko, a to ostatné — spieva sa známou nôtou.“

Syn môj drahý!
Netrpezlivo čakám správy od Teba, a predsa ma len tak zriedka niečím potešíš. Zo všetkého vidieť, že matka Ti je len vtedy na rozume, keď potrebuješ peniaze; či som si zaslúžila, aby syn na mňa zabúdal? Píšeš mi, že potrebuješ zasa nové, drahé šaty. Už čo si aj prijatý do spoločnosti baróna X, grófa Y a kniežaťa Z, nemyslím, že by aj tí veľmoži spotrebovali na šatstvo ročne toľko, ako som Ti ja do roka pod týmto titulom poslala, nepočítajúc sem ani riadny otcov príspevok. Musíš, syn môj, zmenšiť svoje výdavky, aby tomu otec neprišiel na stopu. Žiadané Ti posielam, píš častejšie správy o sebe a zriedkavejšie o peniaze.
Bozkáva Ťa srdečne
Tvoja matka
Zuzana Koreň.

„Už je tá moja matka raz nepraktická osoba," zamrmlal si pod nos Julko, vyberajúc z listu peniaze, „zhospodárniť mohla písanie a peniaze mi mohla poslať poštovou poukážkou, jej kázne aj tak málo účinkujú. Keď vec prísnejšie považime, pre mizerných štyristo zlatých tak do poctivosti stúpať, veruže je primnoho. Že pán otec príde na stopu? To si aj ja myslím, ak len nejaká nečakaná príhoda ma poriadne neopatrí peniazmi. Icik, Mojžiš a ktovieako sa všetci tí moji dobrodinci volajú, majú na mňa pekné rováše. A prečo to všetko? Pre krásnu Adelu! Obetoval som mnoho, bol by som ochotný ešte viac, tak ma vedela pripútať k sebe. Goldfinger hneď na začiatku našej známosti povedal, že je jastrena — to nie je pravda! Nezahŕňala by ma toľkými prejavmi svojej lásky. Včera, keď sa spoločnosť rozchádzala, chcel ma Darvaš presvedčiť o tom, že všetky tie večerné zábavy, usporadúvané u Schnitzerovcov, sú nastrojené na vydieranie peňazí od pozvaných a Adelina ľúbosť, že je len tovar predajný tomu, kto dá viac. Neborák! Adela ho neľúbi, a v tom ma utvrdil aj Goldfinger, preto to šprihanie."

Ručička na hodinách blížila sa k siedmej večernej; to bola hodina určená na schôdzky u pani Schnitzerovej.

Ani mi nezišlo na um predstaviť vám túto v rozprave novú bytosť. Počuli ste Goldfingerov rozhovor s Adelou, výsledkom ktorého bolo vpraviť istú tetku Rézu do úlohy Adelinej matky. Tetka s radosťou privolila, sľubovali sa jej vrátiť dávno minulé časy, keď oplývala všetkým dobrým a drahým.

Veľké mesto je bohaté na podobné tetky, meno k divadelnému ženskému personálu bližšie stojacich je „divadelná mamička" a ich úloha spočíva v tom, že predstavujú „gardedámu" príslušnej paničky. Keď tie „mamičky" nedozerajú tak prísne na svojich zverencov, aby všetky ich tajné chodníčky podriadili svojmu protizorstvu, nie sú tomu na príčine ony; panička si aj sama poradí v tajných pomeroch, „mamička" jej len má pred verejnosťou dať náter solídnosti.

Tetka Réza, ktorá predstavovala Adelinu matku, dostala meno ovdovenej pani Schnitzerovej, a ako taká požívala právom vdovy veľké dedičstvo, pozostalé — vraj — po nebohom pánu Schnitzerovi. Každý večer otvárala svoj salón spoločnostiam vyberaných mladých ľudí, obdivujúcich jej krásnu dcéru Adelu.

Tak to aspoň povedali Julkovi a on tomu vďačne uveril; nebolo mu nápadné, že každý večer vysoká hra zaujala najväčšiu čiastku, veď strýčko Repa a jeho kamaráti sa tiež iným nevedeli zabávať.

Obsah matkinho listu do vrecka, jeden pohľad do zrkadla a Julko zvyčajnou cestou poberal sa k Schnitzerovej. V osvetlenom salóne sedela na pohovke v kruhu obletujúcich mladíkov pani Schnitzerová. Goldfinger sa v svojej skromnosti neopovážil ani priblížiť a len zboku veľmi pokorne odpovedal na otázky. Kde by sa opovážil on, chudobný obchodný pomocník, prijatý do spoločnosti len na Julkov príhovor. Domácu slečnu nebolo vidieť v spoločnosti, Julkovi však matka dovolila vyhľadať ju v osobitnej chyžke.

„Milostivá slečna nechce dnes svojou prítomnosťou oživiť spoločnosť?“ spytuje sa Julko, zazrúc Adelu v jednoduchých domácich šatách na pohovke.

„Musím sa úprimne priznať, pán Koreň,“ odpovedá Adela, „že po toľkých hlučných večeroch mi dobre padne samota.“

„Tak vám je nemilá aj moja prítomnosť?“

„Kamže zasa mierite? Nazdala som sa, že nemusím pred vami každé slovko klásť na prísnu vážku, aby som neurazila vašu citlivosť. Poznáme sa dávno, ste presvedčený o mojich citoch k vám, ktoré vylučujú možnosť, že by mi vaša prítomnosť mohla byť niekedy nemilá.“

„Odpusťte, milá Adela! Tak dobre mi padne čím častejšie počuť podobné slová, že sa nemôžem zdržať, aby som vás vždy znovu nepokúšal.“

„Nepokúšajte,“ hrozí mu Adela prstom, „aby som sa to od vás nepriučila!“

„Z vašich krásnych očí nehrozí mi nijaké nebezpečenstvo, na prvý pohľad rozoznal by som pokúšanie od skutočného zmýšľania. Čo vám však, prosím, tak sprikrilo vašou dobrou matkou dovolenú večernú spoločnosť?“

„Zasa prechádzate na tú nemilú vec. Pre mňa je bolestné, čo moja matka nechce uznať, že mnohí členovia spoločnosti ináč o nás zmýšľajú, než sa nám do očí stavajú.“

„To som doteraz nespozoroval, ba ani to neviem pochopiť, keďže každý člen spoločnosti si môže pokladať za česť smieť vstúpiť do vášho cteného domu.“

„Tie dôkazy, pán Koreň, nemajú platnosť. Zabúdate, že sú ľudia, ktorí tam, kde by iných viazala vďačnosť, stávajú sa nevďačnými.“

„Nezabúdam na takých, ale ich v našej spoločnosti, nenachádzam.“

„Musím vám bližšie označiť — nie, neoznačím, možno by ste sa tam tiež našli.“

„Aj o mne pochybujete?“ vyskočil Julko zo stolca a prisadol si bližšie k Adele, aby sa mu nijaké slovo nestratilo. „Čím som zavinil toto upodozrievanie?“

„Je mi ľúto, že som sa vás musela tak hlboko dotknúť; predtým ste prichádzali aj vo dne, dnes vás vidím po prvý raz, to je znakom vášho ochladzovania k nám.“

„A keby som ten dôkaz neuznal?“

„Musela by som vás presvedčiť iným; to vaše včerajšie pošuškávanie s Darvašom vám nedovolilo len práve teraz ma vidieť? Nezdôverila som sa vám s

tým, čomu som bola vystavená z Darvašovej strany. Ustavične ma prenasledoval svojimi vyznaniami, ja som dôsledne odopierala, lebo moje srdce sa nedá rozdeliť, môže patriť len jednému a ten sa nevolá Darvaš, ale volal sa Koreň —"

„Či sa už tak nevolá?" pretrhol ju prestrašený Julko.

„Počkajte, nech dopoviem. Predvčerom mi hovoril, že musí sklátiť vašu dôveru vo mňa, a včera, ako bolo vidieť, začal s úspechom účinkovať."

„Prosím odpoveď na moju predošlú otázku, od nej závisí môj život!"

„Nemôžem slovo odvolať," povie Adela žalostným hlasom, „lebo ste opak nedosvedčili." Sklonila hlavu do rúk, oči si zastrela ručníkom, akoby chcela zakryť slzy.

„Len slzy nie! Pália ma na srdci, všetko vám rozpoviem. Pravdou je, že sa Darvaš dosť nešetrným spôsobom vyjadril; uhádol som jeho úmysel, ako som to aj povedal Goldfingerovi," — Adela pravou rukou odtisla ručník z oka, aby videla, či Julko nevidí v Goldfingerovi zradcu svojho tajného rozhovoru s Darvašom, — „a ako predtým, tak aj teraz som úplne presvedčený o vašej nevinnosti."

„Vďaka vám za tie slová," odvetila s povzdychom Adela, podajúc Julkovi ruku, ktorú on vrelo pobozkal; „nech ma celý svet osočuje, len nech vy, ktorého ľúbim, dobre zmýšľate o mne."

„Vždy budem dobre zmýšľať a aby som dokázal, že som hoden vašej ľúbosti, pomstím sa osočovateľovi za vašu urážku."

„Ach nie, milý môj! Nevystavujte svoj život do nebezpečenstva, nie som hodná toľkej obete."

„Postavím ho aj sto ráz, drahá Adela, lebo vy zaujímate najpoprednejšie miesto v mojom srdci."

„Keď nechcete vyhovieť mojim prosbám, robte, ako uznáte za najlepšie, ale pamätajte, že vaša bolesť je aj mojou bolesťou a vaša smrť je mojou smrťou. A teraz choďte späť do spoločnosti, onedlho prídem za vami."

Julko sa vrátil do salónu, zo všetkých strán sa sypali otázky: či milostivá slečna pohrdne večernou spoločnosťou a či je nebezpečne nemocná atď., a sotva Julko odpovedal na všetky otázky, zjavila sa Adela, aby, privítajúc hostí a pobozkajúc mamičke ruku, sadla si vedľa nej a priviedla stíchnutý rozhovor do nového prúdu.

„Včera ráčila byť milostivá slečna," hovorí jeden zo spoločnosti obrátený k Adele, „šepkárom pána Koreňa, dnes mám nádej, že bude šepkať mne."

„Mýlite sa, pane," odpovedá oslovená, „ako ste videli, bola som zlým duchom, dnes sa chcem stať dobrým. Napokon nemusíme každý večer tráviť pri kartách, aby sme sa nestali kartármi od remesla."

„Ba prosím," mieša sa Julko, „nezáleží mi síce na odohratí toho, čo som včera stratil po boku takej krásnej spoločnice, ale práve že sa ma chce pridŕžať ešte aj dnes, vyzývam včerajších spoluhráčov k pokračovaniu v hre."

„Mohli by ste sa toho práva vzdať," povedal medzitým Darvaš, „bolo by vám to prospešnejšie."

„Neoslovil som pána Darvaša," odpovedal Julko, „a tým menej mal právo byť

uštipačným.“

„Prosím, páni,“ tíšila pani Schnitzerová, „ešte ste ani nie v hre a už sa dohadujete; bude lepšie hru odložiť.“

„Dovoľ, mamička,“ prosí Adela, „aby som včera pánu Koreňovi donesené nešťastie nahradila šťastím.“

„Nech sa stane!“ dovolila pani Schnitzerová.

Temno osvetlená bočná chyža ožiarila sa novým svetlom, hráči obsadili pripravené stoly. V spoločnosti nepatrný Goldfinger zasadol na predné miesto bankára, pretože vždy na všeobecnú žiadosť zastával túto funkciu. Hráčov môžeme rozdeliť takto: hráč z obyčaje rozumie kartám kvôli spoločnosti, prisadne len vtedy, keď sa nenájde nikto iný, aby sa mohlo začať hrať. Na výhre mu veľmi nezáleží, ani na prehre, preto vyhľadáva hru, ktorá vytvára možnosť veľkej výhry alebo prehry. Druhým je náruživý hráč: za najlepšie strávené hodiny svojho života pokladá tie, ktoré strávi pri kartách. Kto položí uzdu náruživosti? Nech sa vyskytne akákoľvek hra, on sa na nej musí zúčastniť, či ide o maličkosť, či o budúcnosť celej rodiny, jeho miesto nesmie zaujať iný. Do tretej skupiny patrí hráč zo zisku: každý krok vyrátaný; nejde mu o zábavu, len o peniaze. Prostriedky vedúce k tomuto cieľu nekladie na mravnú, ale na vážku mešca. Goldfingera musíme pripočítať do poslednej skupiny: urovnal na stole z vrecka vyložené peniaze, karty miešal a rozdával s určitou eleganciou, vlastnou hráčom od remesla, strúhajúc pritom takú vážnu úradnú tvár, akoby išlo o budúce osudy celej čiastky sveta.

Julko, majúc pri boku krásnu Adelu, pozoroval viac ju ako hru, úplne ponechajúc krásnej spoločnici právo rozhodovania nad svojou tobolkou. Nestranný pozorovateľ mohol zbadať tajné dorozumievanie medzi Goldfingerom a Adelou, dosť hovorili aj pohľady, ktoré si vymieňali. Julko ich nespozoroval, vyjadrujúc detinským smiechom svoju radosť nad narastajúcou kopou peňazí. Hra sa vyvíjala pre Julka priaznivo, získal späť včerajšiu prehru, keď spoločnosť pri všeobecne prijatom hesle: „Pokračovanie nasleduje“ zasadla k pripravenému stolu občerstviť sa.

Občerstvení jedlom a rozohriati vínkom, verní svojmu heslu pokračovali v pretrhnutom diele.

Napriek všetkému nahováraniu sa Julkovi nepodarilo získať predošlú spoločnicu, ktorá bola zahrúžená do dôverného rozhovoru s iným mladým človekom, nechajúc voľný chod Julkovmu kartárskemu umeniu.

Ukázalo sa, že toto umenie stojí na veľmi slabých nohách — Adelinou pomocou vyhraté peniažky kapali, priťahované sťa čarovnou mocou do banku. Jeho mysle sa zmocnila roztržitosť pravdepodobne kvôli nešťastiu, ktoré ho tak citeľne začalo prenasledovať, no pravdepodobnejšie preto, že Adela nechcela porozumieť Julkovým žiarlivým pohľadom a nechcela opustiť svojho spoločníka, s ktorým sa tak dobre zabávala.

Jeho ťažkosti sa zväčšovali. Dosiaľ požívaný chýr bohatého gavaliera nedovoľoval mu z hry odísť, a ďalšia hra bola spojená s nebezpečenstvom, že sa zásielka od matky úplne vyčerpá. Nerozhodnosť držala ho priviazaného k hre.

Darvaš pozoroval Julkovo nešťastie, no nechcel byť dotieravý. Pozoroval najprv priebeh hry, a až keď sa presvedčil, že celá hra pozostáva len z klamárov a nimi vybraných obetí, pristúpil k Julkovi a prihováral sa mu súcitným hlasom:

„Ako vidím, predošlé šťastie vás opustilo."

„Hrám pre zábavu, a nie pre výhru," odpovedal Julko, vrhnúc nemilý pohľad na Darvaša.

„Mnoho vás už stojí táto zábava?" pokračoval Darvaš nedajúc sa mýliť.

„Hrám s vlastnými peniazmi, nie som povinný skladať účty."

„Nežiadam od vás účty, pán Koreň," dokladal Darvaš priateľským hlasom; „mal by som vám dať jednu priateľskú radu, keby ste boli ochotný hru na krátky čas pretrhnúť."

„Aj ja mám s vami slovo, pán Darvaš, na to je však dosť času, až sa budeme rozchádzať. Ohľadne vašej priateľskej rady vás ubezpečujem, že som natoľko dospelý, aby som si mohol sám poradiť, a tak mi sotva bude možné prijať vašu radu."

Darvaš sa, vidiac, že Julko nie je prístupný rozumnému slovu, utiahol.

Adela vo chvíli zaujala Darvašovo miesto, hra očí medzi ňou a Goldfingerom začala znova a len tomu mohol Julko ďakovať, že od zakončenej hry vstával s polovicou donesených peňazí.

„Som vám k službám, pán Darvaš!" volal Julko ťahajúc osloveného za ruku na protivnú stranu ulice.

„Nemal by som vám po takom nešetrnom zaobchádzaní so mnou povedať ani slovo," odpovedal Darvaš, „keby to, čo s vami robia, neprislúchalo do kriminálneho kódexu."

„Zdá sa," usmial sa urážlivo Julko, „že mi vás môj starostlivý pán tatík ustanovil za anjela strážcu."

„Vtipy nabok, prosím! Včera som spomínal, aký cieľ majú večierky, na ktoré chodievame; dnes som sa presvedčil, že ste vyvolený na to, aby ste svojimi peniazmi udržiavali v dobrom stave kartársku spoločnosť. Goldfinger a Adela sú dohovorení, stade pochádza váš veľký bonheur pred večerou a malheur po večeri. Nielen že pochybujem, že by vás Adela ľúbila, ako sa vy nazdávate, ale rozhodne tajím, z toho citu už ona vyrástla, a keby ste si dali na tom záležať, presvedčili by ste sa, že k tajným schôdzkam v slečninej chyžke nie ste len vy oprávnený, ale aj iní. O pánu Goldfingerovi by sa tiež dalo mnoho pekného povedať, okrem iného —"

„Dosť, pane! Hanbite sa ohovárať neprítomných! Myslíte si, že som natoľko krátkozraký, aby som neprehliadol hru, ktorá by ma chcela mať za blázna? A či si smiem Adelinou láskou lichotiť alebo nie, to viem ja. Zablúdili ste na pole neslušností; otázka je, či ste schopný dokázať základnosť vašej obžaloby?"

„Keď sa vám oči dosiaľ neotvorili, daromné by bolo všetko dokazovanie."

„Tak nemáte dôkazy?"

„Mám, ale vám ich nepoviem. Zbohom!" Darvaš sa chcel od zaslepenca odtrhnúť, ale Julko v pravý čas chytil odchádzajúceho za ruku.

„Tak ľahko mi neujdete!" volal. „Odvoláte všetko to, čo ste teraz hovorili?"

„Oj, priateľ môj,“ odpovedal s úsmevom Darvaš, „nehovoril som to preto, aby som hneď odvolával.“

„Tak vás vyhlasujem za podlého osočovateľa!“

„A ja vás za zaslepenca, ktorý za bieleho dňa nevidí!“

„Ešte aj urážky? Zodpoviete sa mi za toto surové správanie.“

„Ľahko sa zodpoviem: aký ‚dobrý deň‘, taký ‚pánboh daj‘!“

„Uvidím, či budete taký udatný, ako chcete byť vtipný; pozrime si do očí so zbraňou v ruke.“

„Úplne to ponechávam vášmu rozhodnutiu. Dobrú noc vám!“ Darvaš šiel svojou stranou, Julko tiež svojou. — Julko zaspal s pevným úmyslom, že zajtra vyzve Darvaša na súboj.

Je noc. Osoby, účinkujúce v povesti, spia, bez porušenia súvisu môžeme uvažovať o zvláštnom výkvete ľudského nihilizmu. Súboj! čarovné slovo, pri jeho počutí vzkypí novým ohňom krv mladíkov, srdce mladých dievčat mocne trepe nie z úzkosti, že ide o ľudský život, ale z túžby môcť svojím nazvať víťaza v súboji.

Súbojník je v očiach mládeže a azda i nedospelej stáreže ovenčený istou glóriou; prostý človek povážlivo krúti hlavou, ako môže krvou protivníka zacelieť naštrbená česť, a zdravý rozum smúti nad neodrezaným víťazstvom stredovekého barbarstva.

Synkovia vyšších stavov dostanú do zoznamu svojich štúdií „šermovanie“; pekná vlastnosť zoceľovať a vycvičiť si ruku, aby časom vládala brániť vlasť pred vnútorným a vonkajším nepriateľom. Čudné však na tom je to, že synkovia týchto stavov, dajúc sa na vojenské povolanie, robia to z túžby, aby sa čím skôr vyšvihli na dobre platené miesta vysokých vojenských hodnostárov, k čomu im dopomáha vysokorodá protekcia, a nie s úmyslom brániť vlasť. Iní, ktorí netúžia po rovnošate, ktorá tak zaslepuje ženské oči, využívajú svoje šermiarske nadanie v súbojoch. Aj nepozorné stúpenie na nohu, z ďaleka na urážku, bez úmyslu uraziť, upamätujúce slovo, povedať pravdu do očí atď. môže byť zámienkou na súboj dakedy dosť povrchného, kde stačí urobiť na jeden palec dlhú krvavú čiaru na tele protivníka, inokedy však celkom vážny, končiaci ťažkou ranou alebo aj smrťou jedného zo súbojníkov. Či to nie je nihilizmus? Kde je tu mravný základ a mravný cieľ?

Julkovou prvou starosťou, keď sa prebudil, bolo hľadať svedkov, aby ich poveril vyzvaním Darvaša na súboj a usporiadaním s tým spojených zvláštností.

Darvaš vyzvanie prijal, určil zbrane a po vzájomnom dorozumení určili miesto zajtrajšieho súboja.

Čudné je srdce rozmaznaného mladého pána. Hneď blčí plameňom, hneď mrzne ochladené ľadom skutočnosti. Ak neveríte, pozrite na mladého Koreňa! — Pod dojmom zdanlivej urážky vyvolal situáciu, ktorej následky sa nedali predvídať. Súboj sa môže smutne skončiť, alebo on poraní, a možno aj usmrtí svojho protivníka; kto ponesie za to zodpovednosť? Kto ponesie trest? Zákon nemôže byť taký stranícky, aby aspoň povrchne nepotrestal panského zločinca. Je aj to možné, že ten, čo súboj vyvolal, odleží si svoju prenáhlenosť; otec alebo

matka navštívia nemocného syna a tu sa dozvedia — mráz im ide po tele — o mnohých pekných kúskoch svojho jedináčika. Najlepšie bude súboj odvolať, ale point d'honeur, utrpí tým česť, vylúči sa tým zo spoločnosti svojich priateľov. Prostý človek by sa spýtal: či človek zaoberajúci sa úmyslom vraždiť, keď sa vopred zhrozí svojho skutku a odstúpi od svojho úmyslu, ublíži tým svojej cti?

Julkovi plynuli hodiny vo vážnom rozmýšľaní — prvý raz v živote skúmal sám seba; nie síce preto, aby zúčtoval svoje skutky, ale aby sa vymotal zo sietí, ktoré si sám nasnoval. Netrvalo dlho a Julko zunoval. Je pohodlnejšie zbaviť sa nemilých myšlienok a žiť len dňu, dôverujúc svojej dobrej hviezde. Návštevy u milovanej Adely patrili ku jeho každodennému vyrazeniu, k životnej potrebe a k uspokojeniu túžby. Kde inde mohol hľadať liek pre smutnú myseľ?

Schnitzerovej služobná oznamovala Adele Julkov príchod, ktorý vchádzal do chyže vzápätí za oznamovateľkou. Mohol počuť zatvorenie bočných dvier a opatrne sa vzďaľujúce mužské kroky a vidieť rozpačitý, pokoj pretvarujúci Adelin pohľad. On však nepočul a nevidel. Adela poznajúc Julkovu slepost, s najnevinnejším úsmevom mu podala na privítanie ruku.

„Vidieť, že ste sa od včerajška polepšili," hovorila Adela, „a nenecháte ma v túžbe po vás vzdychať."

„Tak sa v túžbach stretáme," ubezpečoval ju uspokojený Julko; „aj mňa dohnala túžba vidieť vás, drahá Adela, možno posledný raz," dodal Julko plačlivým hlasom.

„Ako to rozumiete? Azda mienite odcestovať?"

„Možno odcestujem na ďalekú cestu."

„Preboha! Hovorte zreteľnejšie, aká je to cesta?"

„Včera som mal s Darvašom výstup; nechcel odvolať urážlivé slová, a tak som bol nútený zveriť rozhodnutie zbrani."

„Budete sa biť s Darvašom?"

„Budem, lebo vás ľúbim!"

„Ja nešťastná! Staviate za mňa na kocku svoj život. Nesmiete sa obetovať, čo budem i pred celým svetom zneuctená!" rečnila Adela s dobre napodobeným trasľavým hlasom. Julkovi prišlo vhod toto odrádzanie, lebo sa zhodovalo s jeho vnútorným želaním, keby mu však zo strany jeho doterajších priateľov nebol hrozil výsmech.

„Musím sa biť, aby neutrpela moja česť!"

„Vy tvrdé mužské srdcia! Či vás preto ľúbime, aby ste tvrdohlavo vzdorovali našim slzám? Včera som vás prosila, dnes vás prosím, a nič nevládzem vyprosiť. Uvidím, či vás nepremôžem; vyplňte mi len jednu prosbu!"

„Vaše slovo mi je rozkazom!"

„Tak vám rozkazujem, aby ste si svoj, mne drahý život chránili! Či poslúchnete?" Svoju reč začala s divadelným oduševnením, potom pokračovala miernejšie, až ostatné slová dokončila v šepote, pritúlila sa k Julkovi a pobozkala ho na rozpálené čelo.

„Milostivá slečna, prišla návšteva, v salóne vás očakávajú," oznamovala slúžka, vytrhnúc Julka z rajských slastí.

„Teda zbohom, drahá Adela," lúčil sa Julko so zarosenými očami, „prijmite odo mňa túto pamiatku. Je to dar mne drahý, ktorý mi venoval krstný otec; keď mňa nebude, nech vás aspoň on na mňa niekedy upamätuje," s tým odopol svoje drahocenné hodinky a dal ich Adele.

Adela, či už v žalosti nad Julkovým lúčením, či v radosti nad novým darom, privinula ešte raz Julka k sebe a bez slova, len kývajúc rukou na rozlúčku, odišla do salónu.

V salóne zhromažďovala sa rodinná porada; väčšina jej členov už tam bola, totiž pani Schnitzerová a pán Goldfinger. Keď prišla Adela, boli už všetci.

„Adela nám prichádza s vyplakanými očami; lúčenie muselo byť veľmi žalostné," posmieval sa Goldfinger.

„Nebol by div," vraví Adela, „ťažko je lúčiť sa so starým a pritom vždy oddaným priateľom."

„Nestrachuj sa veľmi o jeho život; stavím sa, že vykĺzne zdravý zo súboja, dobre poznám tie hračky."

„Pri tom všetkom nemám ho vidieť; či si azda už zmenil svoj úmysel?"

„Nezmenil; už je zvrchovaný čas, aby sme sa odstránili."

„Prosím ťa, vysvetli mi celú vec; neviem, prečo by sme mali tak rýchlo odcestovať, keď sa nám tak dobre vodí."

„Keď mi slepo nechceš veriť, presvedčím ťa dôkazmi. Julko Koreň bol síce pri svojom príchode dobre opatrený grošom, ale sme sa postarali, aby sa tie peniaze čím skôr dostali do našich rúk. Nedôchodok musel byť nahradený pôžičkami. Obrátili sme sa na milosrdných ľudí, ktorí síce v tajnosti vykonávajú svoje remeslo, ale každý okrem zákona ich pozná, a tí nám pomohli z biedy, keď na stozlatový úpis nám v hotovosti vyplatili päťdesiat zlatých. Keď na vyplácanie úžerníckych úrokov nestačil riadny i mimoriadny príspevok z domu, a tak na trovu nezostávalo nič, chytili sme sa nového prostriedku. Firmy Ján Koreň a Adam Repa majú u našich peňažníkov dobré meno; nebola to pre mňa nijaká ťažkosť napodobiť ich podpisy a zmenky zameniť za hotový groš. Z týchto peňazí sa väčšia časť pomocou karát stratila v mojom vrecku. Doba splatnosti už nie je ďaleko, peňazí niet, a čakať, až peňažníci budú uplatňovať svoje požiadavky na Koreňovom závode, viedlo by k hľadaniu falšovateľa podpisov a koniec by bol pre mňa veľmi nepríjemný. Druhá príčina môjho náhlenia je v tom, že tento týždeň je veľmi priaznivý pre pokladnicu nášho obchodu; na taký sa vôbec nepamätám. Keď nás dosiaľ mladý Koreň napomáhal, môže aj starý niečím prispieť na cestu."

„Uznávam, že musíme odísť. Na kedy sa mám pripraviť?" spytuje sa Adela.

„Každú chvíľu. Vypožičané náradie v izbe nájde si jeho majiteľ po našom odchode; priprav si najpotrebnejšie šatstvo, ostatné popredaj. Mám už pripravený pas — pravda, na cudzie meno — do celej Európy. Tetke Réze srdečne ďakujem za jej dobrotu, ktorú nám preukazovala aj v tomto roku; nech prijme túto maličkosť ako odmenu." Goldfinger jej slávnostne podal v papieriku zakrútené peniaze.

„Ďakujem vám," ozval sa sipľavý hlas zdanlivej pani Schnitzerovej,

„kedykoľvek ma budete potrebovať, spomeňte si na mňa a som zasa hotová.“

„Tak zbohom!“ lúčil sa Goldfinger, „dnes sa ešte uvidíme, pripravte všetko na cestu.“

Julko nespal celú noc, trápili ho zlé myšlienky. Len pred svitom dopriaty mu bol odpočinok, pretrhovaný strašným snom. Snívalo sa mu, že mu ktosi vytrhol Adelu z objatia. Kto? Nepoznal toho človeka. Jednotlivé črty mu boli známe, a predsa ich nemohol zložiť do určitej podoby. V kŕčovitom namáhaní usiloval sa vyrvať uchvatiteľovi korisť, nepodarilo sa, napäl všetky sily, skočil, ale hrôza! Skok viedol do priepasti; letel v smrteľných úzkostiach v ústrety istej smrti, až sa našiel v mäkkom lone matky.

Keď sa prebudil zo sna, na čele mu stáli kropaje potu. Bol už čas na odchod, hodina súboja nebola ďaleko a bolo treba pokonať ešte niektoré maličkosti. Človek musí byť pripravený na všetko.

Cez reťazový most letia dva zatvorené kočiare. Sledujúc ich let, prídeme do budínskych hôr, tam sa z nich vypupia Julko a jeho traja spoločníci, uberajúci sa pešo do húštiny. Za húštinou rozprestiera sa lúčka, zo všetkých strán ohradená lesom; tu zastali a dookola sa obzerali.

„Ešte neprišli,“ povie jeden, „a my sme sa náročky opozdili o päť minút, aby sme neprišli prví.“

„Čas ešte neubehol,“ ukazuje druhý na svoje hodinky, „Darvaš príde, ubezpečujem vás.“

Julko sa nezúčastnil rozhovoru a len plachým pohľadom pozoroval každý pohyb húštiny.

Prešlo štvrť, prešlo pol hodiny, nikto sa neukázal, sprievodcovia nevrlo pokrúcali hlavami a Julko sa pomaly upokojoval. V húštine zašušťalo, Julkovi zmizlo trochu krvi z tváre, všetci zvedavo hľadeli v tú stranu. Ukázala sa postava nosiča, ktorý odovzdával list jednému z prítomných.

Adresovaný bol Julkovi Koreňovi a jeho obsah bol:

Ctený pane!
Nemilé správy z domova prinútili ma dnes ráno odcestovať. Nerád to robím, lebo Vám nemôžem dať nijaké zadosťučinenie, ale rád preto, že nie som lakomý na lacné víťazstvo, ktorým som si už vopred bol istý. Ostatne, príčina nášho súboja odpadne sama od seba, lebo sa skoro presvedčíte o pravdivosti mojich slov a potom, ak sa Vám ľúbi, je Vám k službám hotový
Darvaš.

Radosť sa rozliala po Julkovom čele napriek tejto dosť ostrej lekcii; spoločníci to však nesmeli spozorovať. Jedným skrčením úst zmenil výraz radosti na výraz posmechu.

„Poznať víťaza, ktorý zuteká,“ povedal vedomý si svojho víťazstva, „teraz poznávam nehodnosť toho človeka.“

„Odpusťte, pán Koreň,“ ozval sa jeden z prítomných, „často sa takto stáva a my, ktorí dobre poznáme Darvaša, nemáme príčiny pochybovať o pravdivosti jeho slov.“

„Nech je akokoľvek, páni," pokračoval Julko, aby sa čím skôr vymotal z pochybného položenia, „uznáte, že pri takomto pokračovaní nemôžem už dôverovať jeho slovu, a tak sa osvedčujem, že viacej Darvaša nevyzvem a ani vyzvanie od neho neprijmem."

„Ponechávame to vášmu rozhodnutiu. Môžeme ísť späť."

Vracali sa domov cestou, ktorou prišli.

Kramer, správca koreňovského závodu, dávno nebol takej zlej vôle ako práve dnes. Plné ruky práce, Goldfinger svoju neprítomnosť pre nemoc ospravedlnil listovne, mladý Koreň mal historické právo zanedbávať svoje povinnosti.

Správca od začiatku nielen sám pozoroval, ale aj cez domovníka dal sledovať Julkove kroky, no nemohli nájsť nič podozrivého. Domovník neprezradil každonočné Julkovo túlanie, lebo otváranie brány prinieslo mu obyčajne desaťnásobnú plácu. Dnes sa zdalo, že celý svet musí mať zlú vôľu; domovníkovi vykričal v ostrej hádke jeho dôverný priateľ, že je s Julkom dohovorený.

Dopočul sa o tom aj Kramer, a to len vystupňovalo jeho zlú náladu.

„Už dávno ste mali byť v pisárni, pán Koreň," vítal Kramer Julka vstupujúceho do závodu, „vám má najviac záležať na tom, aby bol udržaný poriadok."

„Nie som azda otrok, aby som sa nesmel voľnejšie pohybovať," znela Julkova spurná odpoveď.

„Povinnosť nie je otroctvo, a keď vy, ktorý máte najväčší záujem na závode, nebudete plniť svoju povinnosť, akým právom to môžete požadovať od iných?"

„Kto robí za plat, musí pracovať, ja pracujem dobrovoľne. Je tu azda Goldfinger, ktorý ma už viackrát zastupoval pri práci, prečo ma nemôže práve dnes?"

„Nie je tu, je nemocný."

Nemoc je čosi také, ako sa prostonárodne hovorí, čo po ľuďoch chodí, a tak ani Kramerovi, ani Julkovi nezišlo na um hľadať niečo iné pod zásterou nemoci. Kramer sa po zatvorení závodu vybral ku Goldfingerovi a Julko k Adele, vopred si už robiac chuť na slastné chvíle, ktoré tam prežije.

Pred Adeliným bytom našiel zhluk ľudí, čo v odľahlej ulici bolo nevídaným zjavom. Ledva sa pretlačil k bráne; v bráne nový dav, ktorý ho nepustil dopredu. V kriku nevedel rozoznať, o čo tu vlastne ide. Spytoval sa mnohých, vypočul množstvo domnienok, kým konečne ktosi, čo bol na veci viacej zainteresovaný, vidiac, že sa nemôže dostať ďalej dopredu, uľahčil svojej ťažkosti vyrozprávaním celej histórie.

„Tu na prvom poschodí," začal, „usadili sa asi pred rokom dve ženské, ako vraveli matka a dcéra. Žili veľmi nákladne, pretože ich prostriedky im to dovoľovali. Až donedávna všetky svoje objednávky platili hotovým. Ja som im dôveroval, ako aj tamten obchodník, aj tento krajčír a bohviekoľkí ešte v tomto zástupe. Asi mesiac odťahovali platenie a tovaru brali dvojnásobne. Dnes sa rozniesol chýr, že polícia na čiesi udanie chcela ich uväzniť ako podvodníčky, zvodkyne neskúsených mladých ľudí, ktoré ukrývali falošných hráčov, ale vtáčiky už vylietli, hniezdo bolo prázdne. Nikto nevie, kedy a kam sa podeli."

Julkovi vysadol pot na čelo, nebol schopný slova, len z pŕs sa mu vydralo: Darvaš! Darvaš! A odišiel domov.

Ani Kramerovi sa nevodilo lepšie, lebo nemocný Goldfinger údajne už 24 hodín nebol vo svojom byte. Hnaný podozrením vrátil sa do závodu, kde v prítomnosti úradníkov dal otvoriť Goldfingerom opatrovanú pokladnicu a div, že nespadol z nôh: zárobok od pár rokov najvýnosnejšieho týždňa skapal, pokladnica bola vyprázdnená do dna.

Ďalekopisom leteli na všetky strany sveta zatykače, a keby Goldfinger nebol šikovnejší ako polícia, iste by ho boli lapili.

Prešlo pár dní, čo tieto dva údery dopadli na Julkovu hlavu. Sklamanému v láske, zbavenému najdôvernejšieho priateľa a radcu prišlo vhod matkino vyzvanie, aby sa čím skôr vrátil domov, lebo smrteľne nemocný otec chce ešte raz vidieť svojho syna.

3

Starý pán Koreň odpočíval v záhradnej hrobke, mladý pán stal sa náčelníkom závodu a bolo vidieť, že začal panovať nový duch. Starý pán bol vodcom, svojich ľudí viedol a nepoháňal od chrbta, nehanbil sa byť v práci prvý; mladý pán ako nejaká vyššia bytosť obklopil sa úradníkmi rozličného druhu, aby nikdy neprišiel do styku s jednoduchým robotníkom. Starý pán bol otcom svojich podriadených, dotklo sa ho všetko, i keď sa to týkalo toho najposlednejšieho robotníka, zúčastňoval sa nielen na práci, ale aj na zábavách svojich ľudí, aby sa nestávali zabijákom tela a ducha, ale oddychom, občerstvením. Nový pán sa nestaral, či tí, ktorí prácou svojich rúk udržiavajú jeho bohatstvo, netrpia v niečom nedostatok. Ba stávalo sa, že keď priveľmi roztvorenou rukou siahol do pokladnice, mnohí boli na čas pozbavení svojho dobre zaslúženého platu. Čo ho bolo do robotníckych zábav?

Tichá dolina premenila sa na stredisko hlučných zábav; keď nie poľovačky, vynachádzavá hlava mladého pána držala okolité panstvo v ustavičnom napnutí zábavami iného druhu. Ovdovená pani veľkomožná sa tešila tej cti, ktorej sa dostávalo ich domu; návštevníci patrili takmer bez rozdielu k aristokratickej triede. Srdce jej rástlo, keď videla priateľskú náklonnosť urodzených pánov k jej drahému synovi. Len jedna túžba sa jej dosiaľ nesplnila, aby sa totiž Julko prostredníctvom ženby dostal do príbuzenstva s vyššími rodinami a vštepil tým šľachtickú ratolesť na nešľachtický peň.

My, jednoduchí ľudia, si predstavujeme manželstvo ako svätý zväzok dvoch ľudí rozličného pohlavia na základe lásky. Precibrenosť moderného prúdu robí manželské šťastie závislým na iných podmienkach. V prvom rade sú smerodajné peniaze; bohatému mladíkovi nižšieho rodu, s radosťou dávajú ruku urodzenej panny, aby ona a pri nej i ostatná rodina mohla žiť primerane svojmu stavu. Chudobnému mladému pánovi z vyššieho rodu jednou rukou podávajú pannu nižšieho stavu a druhou hŕby zlata. Je pekné môcť sa pochváliť urodzeným príbuzenstvom. V druhom rade je to vplyv; vo vlasti despotizmu najistejším stupňom k vyšvihnutiu je mocná rodina. Ďalej sa požaduje vzdelanosť alebo pravým menom: spoločenská spôsobnosť, tu i tu pripojí sa k tomu náhodne i láska, bez ktorej však panskí manželia môžu vyžiť.

Najlepšou partiou v celom okolí bola milostivá slečna Jolanta Rókássy v Líškovom, jediná dcéra zemského pána Rókássyho. O jej kráse sa nedalo ani hovoriť, a kto by bol o nej pochyboval, bol by veľmi zle obišiel u pani matky. Bohatstvo dokazovala skvostne vedená domácnosť, starobylosť rodu bola zjavná podľa dvoch kaštieľových vežičiek, z ktorých každá mala címer, predstavujúci líšku prinášajúcu meč.

Vôkol kaštieľa rozprestierala sa pekná záhrada; panský záhradník bol povestný na celom okolí. Za záhradou bolo na široko-ďaleko roztiahnuté pole s bohatými úrodami.

Zo záhradného stromovia vidíme vystupovať pána Rókássyho, aby sa potešil svojej krásnej úrode. Zachmúrené čelo sa mu vyjasnilo, v duchu vypočítal, že jeho majetok tohto roku donesie väčší úžitok než doteraz. K nemu sa blížiaca postava mu však nedovolila dlho sa tešiť; Rókássy zbadal ju až vtedy, keď sa jej už nemohol vyhnúť.

„Ponížený sluha, pán veľkomožný!“ klaňal sa prichádzajúci. Bol to prenájomník rókássovských regálov, inak úžerník prvej triedy.

„Kde ste sa tu vzali, Steiner?“ spytoval sa Rókássy s vážnou tvárou.

„Išiel som náhodou cez pole a šťastie mi poslúžilo stretnúť sa s veľkomožným pánom,“ okrášľoval úlisne Steiner.

„Tak ste ma nehľadali náročky? Zbohom! Musím sa ponáhľať!“ a obrátil sa k záhradným dverám.

„Predsa by som prosil o slovíčko; veľmi potrebujem peniaze a prosil by som veľkomožného pána, keby mi ráčili pomôcť.“

„Veď ste hádam len nepojedli bláznivé huby, aby ste odo mňa teraz požičiavali peniaze, keď je úroda ešte na poli.“

„Pán veľkomožný má aj tak peniaze, viem to dobre,“ hovoril Steiner, ceriac zuby; „ani nepožičiavam, len by som prosil, keby ste si ráčili vymeniť tú zmenku, ktorej lehota vypršala už pred dvoma týždňami.“

„Steiner! Či ma musíte teraz naháňať, nemôžete počkať ešte pár týždňov?“

„Nemôžem, pán veľkomožný; aj ja mám záväzky, a tie musím načas vyplniť.“

„To sú len výhovorky, nerobte pletky, môžete počkať, a teda počkáte.“

„To nie sú pletky, prosím; musím mať tie peniaze!“

„Prosím vás, Steiner,“ naťahoval Rókássy inú strunu, „dočkajteže, kým budem môcť popredať úrodu. Aký ste neuznanlivý, už sa nechcete rozpamätať, že som vám dal taký lacný prenájom.“

„Aký lacný? Na šesť rokov vopred vyplatený, a keď považite, prosím, úroky a z týchto zasa úroky, ukáže sa, že prenájom je drahý,“ znalecky vypočítaval Steiner.

„Prosím vás, pán Steiner, nežeňte ma zasa tak ako predošlý rok. Viete, koľko som škodoval, keď som si úrodu predal na koreni?“

„Aká sa videla, za takú sa kúpila, napokon, je mi ľúto, že musím pána veľkomožného zapravotiť.“

„No tak si berte zasa, čo vidíte. Dáte za moju úrodu o polovicu viacej ako minulého roku, o toľko je lepšia.“

„Nemôžem, dám o štvrtinu viac.“

„Doložíte k tomu ešte dvesto zlatých, aby bola zmenka vymenená a na novú požičiate peniaze.“

„Vďačne, pán veľkomožný, kedykoľvek sa ráčite na mňa obrátiť; rád pomôžem ľuďom, keď to potrebujú.“

Po uzavretej kúpe rozišli sa každý svojou stranou: Steiner poľom s úsmevom uspokojenia na tvári, Rókássy namrzený do záhrady.

Hrkot kočiara donútil ho ponáhľať sa. Zazrel Julka Koreňa, ako podával kočišovi opraty a poberal sa do kaštieľa. Rókássy sa ponáhľal za ním.

„Vitajte, vy zriedkavý hosť!“ vítal Rókássy Julka, ktorý už sedel v salóne oproti domácej panej a slečne Jolante.

„Moje návštevy nemožno pomenovať zriedkavými; azda vás až veľmi často navštevujem,“ odpovedal Julko s dobre vyrátaným švihácky m úsmevom, potriasajúc podanú ruku Rókássyho.

„Aj mne sa vidí, že ste dávno neboli u nás,“ ozval sa plátený hlas slečny Jolanty.

„Pred týždňom som mal to šťastie; ak sa ale tým zavďačím slečne, vďačne to urobím aj častejšie,“ vravel Julko, ukláňajúc sa Jolante.

„Veľmi ma tým poctíte,“ vracala Jolanta poklonu.

„Spríkril sa mi tento jednotvárny dedinský život; vy nás, pán Koreň, viete preniesť do krajšieho.“

„Azda skôr vy prenesiete mňa, slečna; načúvajúc vašej hre, zabúdam na peštianskych virtuózov, a sledujúc váš spev, nepotrebujem nijakú operu.“

„Veľmi mi lichotíte, pán Koreň; buďte s chválou opatrný, aby som nespyšnela,“ odhŕňala Jolanta od seba chválu.

„Probujže, dieťa moje,“ ohlásila sa domáca pani, posmelená Julkovou chválou, „tú novú operu, čo si nedávno dostala.“

„Prosím, ráčte nás oblažiť svojou premilou hrou,“ pripojil sa Julko k matke; „smiem sa spýtať, ktorá je to opera?“

„Faust od Gounoda,“ odpovedala Jolanta skrčiac noštek.

„Faust! Faust!“ ďubkal si na čelo pán Rókássy, „mne sa zdá, že to zložil nejaký Goethe.“

„Nie, apuško môj,“ odporovala dcéra, „zreteľne je po francúzsky vytlačené, že autorom je Gounod.“

„Hádam je to aj s Faustom tak,“ ohlásil sa Julko, chcejúc zmierniť protivy, „ako s mnohými inými knihami. Najprv pokladajú za autora jedného, a až po rokoch sa vykľuje, že autorom bol iný.“

„Možno,“ prisviedčal Rókássy.

Jolanta sadla ku klavíru, prebehla po ňom prstami a s vytiahnutým hrdlom začala spievať. Matka plávala v radosti nad dcériným utešeným hlasom, uspokojený otec si hladil brucho, a Julko, znalecky sa tváriac, okom i rukou prejavoval zážitok z krásneho — vraj — spevu; jeho oduševnenie našlo svoj opravdivý výraz po skončení spevu vo výkriku: bravo! bravissimo!!

„Sme ti povďační za pôžitok,“ ďakovala naradovaná matka Jolante.

„Želal by som si celý život počúvať podobný hlas,“ pripojil sa Julko romanticky.

„Ste sebecký, pán Koreň,“ odpovedala Jolanta, „chceli by ste ustavičnú hru a spev, a mne by ste nedopriali počúvať vaše slová. Máme však dokončiť jednu vec. Prišlo mi na um, že tá krásna báseň, ktorú som spomínala pred vami, volá sa ‚Sonáta‘ a jej autorom je Beethoven.“

„Teraz vám už môžem oznámiť, že som ju nielen čítal, ale počul som samotného autora recitovať ju.“

„Ako by to bolo možné?“ ozval sa Rókássy, „môj dobrý otec predsa

spomínal, že keď bol osnovníkom u nebohého kancelára Revického vo Viedni, tam spomínali Beethovena ako už zomrelého hudobníka.“

Julko sa zapálil, dobre vediac, že klamal, ale kto mohol predpokladať u Rókássyho také hlboké vedomosti?

„Ten, ktorého pán Koreň počul,“ vyhovárala domáca pani, „mohol byť jeho syn.“

„Áno, bol to jeho syn,“ chytal sa Julko, „pamätám sa na prípitok, jemu ku cti povedaný, v ktorom oslavovali aj jeho otca.“

„Vidíš, mužíčku,“ pokračovala domáca pani, „odkedy sa zaoberáš iba politikou, nemáš vedomosti o vynikajúcich mužoch terajších čias.“

„Pravdu máš, tá nešťastná politika!“

Pán Rókássy sa vytiahol z izby, pani ho nasledovala a dvaja mladí zostali osamote.

„Rozprávajte mi ešte niečo,“ natáčala Jolanta niť pretrhnutého rozhovoru, „o tom vynikajúcom básnikovi.“

„Obsah tej básne zatisol do úzadia samého básnika.“

„Aký bol jej obsah?“

„Láska; sám by som bol naklonený zložiť podobnú báseň.“

„Vy ste aj básnikom? O tom som nevedela.“

„Vo zvláštnych chvíľach.“

„Akého obsahu sú vaše básne?“

„Rád nasledujem toho vami zvelebovaného básnika. Ak ráčite dovoliť, môžem vám takú, pravda, krátku básničku predniesť.“

„Prosím, veľmi som zvedavá a mnoho si od nej sľubujem.“

„Báseň znie takto: ‚Milostivá slečna, ja vás ľúbim!‘“

Jolanta sklopila oči k zemi. Julka to nemýlilo, chytil jej bielu rúčku a roztúženým hlasom sa spýtal:

„Môžem mať nádej, že mi aj slečna odpovie podobným veršíkom?“

„Môžete!“ ozvala sa tichá odpoveď.

Naradovaný Julko sa ponáhľal domov, kde sa očakávajúcej ho matke vrhol okolo hrdla, čo nebolo uňho zvyčajné. Matka so zadivením hľadela na synovo počínanie; ten syn, ktorý sa pre samé kratochvíle nestačil zaoberať matkou, zrazu ju zasype dôkazmi svojej lásky. Muselo sa prihodiť niečo zvláštne.

„Čo ti je, syn môj, že si taký naradovaný?“ spytuje sa matka.

„Mamička moja, budem sa ženiť,“ odpovedal Julko.

„To ma teší! Kohože mi chceš doviesť?“

„Tú, čo sa aj tebe páči: Rókássyho Jolantu.“

„Dobre, syn môj, som s tebou spokojná.“

„Či sa ti páči?“

„Páči nad všetky iné. Keď sa so mnou zíde, hneď mi bozká ruku; poznať dobré srdce.“

„Budeš mať z nej dobrú nevestu!“

„Či si istý, že ti ju dajú?“

„Či mi ju dajú, neviem, ale dúfam; o nej som presvedčený.“

„Dobre je! Postaráme sa, aby aj rodičia povolili.“

Za horúca utekala k svojmu bratovi Repovi, aby mu oznámila dobrú novinu. Pekne-krásne vyložila to šťastie, že sa dostanú do panskej rodiny. Repa nemal nič proti tomu a vďačne prijal úlohu pytača.

Pytačky a oddávky nasledovali v krátkom čase. Rókássy a jeho pani vďačne pristali na čím skoršie odbavenie svadby. Svadba sa skončila, mladí manželia — ako to vyžaduje panský zvyk — vybrali sa na cesty.

Pani Koreňová nemala nikdy toľko starostí, ako pri očakávaní novomanželov vracajúcich sa z ciest. Všetko muselo byť znovu zariadené, izby utrpeli podstatnú premenu, aby boli mladomanželia prekvapení. Kvety, starostlivo ukrývané v skleníku, museli von na slnce, chodníčky zarastené pažiťou podrobili sa operácii vypletia a svoju zelenosť zamenili za belosť novonasypaného piesku. Panský kočiš dostal novú vyšnurovanú rovnošatu, aká nemala v celom okolí páru a na gombíkoch svietili písmená „J. K.“. Škoda, že sa tam nemohol skvieť rodinný címer. Chvojová brána, ozdobená vencami, pýšila sa nápisom „Vitajte!“. Už ani nestačíme nazrieť ta, skade preľúbezná vôňa šteklila čuvy našich nosov, aby sme poobdivovali dokonalosť kuchárskeho umenia, lebo hrmot mažiarov oznamuje príchod očakávaných.

Slávnostná reč nesmela chýbať; mladomanžel odpovedal na ňu krátkou odpoveďou a mladá nevesta blahosklonným úsmevom a poberali sa do kaštieľa.

Bolo tam radosti! Pani veľkomožná vybozkávala najprv Jolantu, potom Julka a viedla ich víťazoslávne k dobre pripravenému stolu. Netreba ani dokladať, že sa tam nahrnuli hostia zo všetkých strán a rozumie sa samo sebou, že slávnostný večer sa zakončil hudbou a tancom.

Nasledovalo vzájomné navštevovanie; mladý pár sám si roznášal o sebe dobrý chýr. Julkovi blahoželali ku krásnej, vzdelanej žienke, Jolante závideli bohatého muža.

Koreňovská domácnosť sa podstatne zmenila, s novou paňou prišli nové obyčaje. Sama stará pani vyznačovala čo najväčšmi svoju nevestu, preto nie div, že aj cezpoľní nasledovali príklad domácej panej.

Nová rodina, vďačne vídaná v koreňovskom kaštieli, vydobýjala si svojou priateľskou náklonnosťou čím ďalej tým viac pôdy. U Koreňovcov nebolo tajnosti, o ktorej by neboli Rókássyovci vedeli.

Závistlivci, ktorí pred svadbou predpovedali domáce roztržky medzi Koreňom a Jolantou, vidiac tú úprimnosť a oddanosť na oboch stranách, ostali v hanbe.

Pani Koreňová bola blažená, keď videla svojho syna priženeného do panskej rodiny a seba zvelebovanú od nového príbuzenstva; ale blaženejší bol pán Rókássy, keď videl zaopatrenú svoju dcéru a pri nej aj seba.

Spýtate sa, ako sa správali mladí manželia? Odpoviem vám tým slovom, ktoré použijeme v obecnom živote vtedy, keď nechceme nič prezradiť: dobre! Medové týždne strávili na cestách, kde pri striedaní nových vecí s novšími zabudli hľadieť na seba a naučili sa pokladať jeden druhého za nutné prívesky. Mladí manželia vžili sa do stavu zdvorilosti. Povinné milostné úsmevy,

bozkávanie rúk v istých časoch dňa boli vrcholom ich manželského šťastia.

Mladá pani trávila väčšiu časť dňa sama; obliekanie vyžadovalo svoj čas, nesmeli vystať prechádzky po krasoháji, najmä ráno, aby sa rumenec z líc nestratil; čítanie ju udržiavalo na površí vzdelanosti; spev a hudba slúžili na obveselenie seba a pani veľkomožnej, ktorá si nevedela dosť vynachváliť, že môže taký poklad považovať za svoju nevestu.

Mladý pán, keďže na jeho hlave spočívala starosť o celý závod, už zo samej ctižiadosti, aby sa niekto iný nemohol chváliť vedením závodu, nazrel niekedy do dielne. Boli to krátke návštevy a zostalo mu dosť času i na jazdecké výlety k jeho priateľom do okolitých osád, alebo s puškou na pleci do blízkeho lesa. Tá odmeraná zdvorilosť mu dlho nevyhovovala; hľadal zábavy, voľnejší život, dobrodružstvá, a preto svojej manželke venoval len veľmi málo času.

Raz, keď išiel po ulici, zazrel v obloku menšieho robotníckeho domčeka tvár svojej dávnej lásky Julky. Julka ho zbadala až vtedy, keď priamo pod oblokom zavolal: „Dobrý deň ti, Julka!“ Vyskočila zo stolca a utekala k dverám. Julko vedel, prečo zutekala, ale ani za mak ho nemýlilo, aby sa jej neprihovoril ešte mäkším hlasom:

„Či si sa ma zľakla, Julinka?“

„Nezľakla,“ odpovedala tajac svoje rozpaky, „ale musím dozrieť na svoje skromné hospodárstvo.“

„Či mi dovolíš, aby som smel k vám do domu?“ pýtal sa Julko.

„Nemôžem vám zabrániť, vy ste tu pánom!“ odpovedala rozpálená Julka.

Julko sa ponáhľal čím skôr do dvora a stade do izby.

Julka ho úctivo privítala a usadila.

„Kde je mamička?“ spytoval sa Julko, aby priviedol rozhovor do prúdu.

„Mamička je doma,“ odpovedala Julka trasúcim sa hlasom.

„Prečo nepríde sem? Alebo zaveď mňa k nej, veď sme starí priatelia!“

„Nemôžem!“ a vskutku nemohla ďalej, zaliali ju slzy.

„Prečo nemôžeš?“ spytoval sa Julko, nevediac si to všetko vysvetliť.

„Je mŕtva!“ Julka viacej netajila svoje slzy, dala im voľný priechod. Ani Julko sa nemohol ubrániť určitému zachveniu.

Keď sa Julkine slzy utíšili, vyzvedal Julko sústrastným spôsobom ďalej.

„Akože sa živíš, Julka?“

„Horký je to chlieb, pán veľkomožný, ktorý jedávam. Vďaka drahej matke, ktorá ma priučila ručným prácam, nebojím sa smrti hladom; mám dosť roboty, ale pláca je veľmi skromná.“

„Prečo si nežiadala moju matku, aby ti pomohla? Viem, že by si nebola prosila bez výsledku.“

„Načo prosiť ľudí o pomoc, keď som, chvalabohu, zdravá.“

„A predsa ti musíme pomôcť. Tvoj otec si to zaslúžil, aby sme brali zvláštny ohľad na jeho dieťa. Predbežne prijmi túto skromnú podporu, kým sa budem môcť postarať o tvoje lepšie zaopatrenie.“ Julko vytiahol tobolku a podával Julke peniaze.

„Ďakujem vám, nemôžem prijať,“ odmietla Julka podávaný dar, „nie som

utisnutá na milodary, hanbila by som sa prijímať almužny.“

„Keď nechceš peniaze, obstarám ti prácu, ktorá sa ti bude lepšie vyplácať. Teraz ostávaj zbohom!“ Julko vstal a poberal sa domov. Iné myšlienky ho viedli do tohto domu, keby mu ich len okolnosti boli dovolili vyjadriť; no — myslel si — na to bude ešte dosť času.

Julka videla v Julkovi svojho veľkého dobrodincu. Málo bolo takých ľudí, ktorí by boli s ňou od matkinho pohrebu tak cítili a hneď jej aj podávali pomocnú ruku; nemohla sa zdržať, aby mu svoju vďaku neprejavila pobozkaním ruky. Julko nedovolil a pobozkal ju na čelo. Rozišli sa — Julka uspokojená ohľadne svojho budúceho osudu, Julko, kujúc plány, uberal sa do kaštieľa.

„Idem ti s prekvapením, drahá Jolanta,“ vravel mladý Koreň, vstupujúc k svojej žienke.

„S akým prekvapením?“ spytovala sa Jolanta, pozerajúc na Julka ponad otvorenú knihu, ktorú práve čítala.

„Našiel som ti ševkyňu, s ktorou budeš iste spokojná.“

„A už som práve nie spokojná, keď sa mi pán manžel mieša do mojich vecí,“ vravela Jolanta, ohrnúc noštek.

„Nechcem predpisovať,“ približoval sa Julko a bozkal jej ruku, „len som sa opovážil odporúčať.“

„Tak len ďalej o nej!“ vyzývala Jolanta a odložiac knihu nabok, usadila sa pohodlnejšie na pohovke.

„Keď prijmeš moje odporúčanie, dostaneš nielen dobrú ševkyňu, ale urobíš aj šľachetný skutok. Julka, ktorú ti odporúčam, je sirota po našom vernom robotníkovi, starom Ďurkovi, ktorého si ty nepoznala. Teraz si zarába na chlieb šitím pre našich robotníkov. Jej prácu všeobecne chvália a myslím, že by sa aj tebe zapáčila!“

„Veľmi vrelé odporúčanie, avšak prijatie závisí ešte od jednej otázky.“

„Hotový som odpovedať.“

„Či Julka nie ja tá, ktorú kedysi pokladali za lásku mladého pána Koreňa?“ Otázku predniesla ťahavým hlasom, aby hneď mohla pozorovať všetky zmeny na tvári svojho pána manžela. Julko sa zapálil, inakšie to ani nebolo možné; ale hneď sa aj vynašiel.

„Dobre si povedala, Jolanta moja, že pokladali,“ vravel Julko, kladúc zvláštny dôraz na slovo ‚pokladali‘, „lebo v prítomnosti ju už nepokladajú,“ zasa zdôraznil slovo ‚nepokladajú‘.

„Tak nemôže vzbudiť moju žiarlivosť?“ spytovala sa Jolanta s posmešným úsmevom.

„Už nie som motýľ, poletujúci si voľne z kvietka na kvietok, ale som prísahou aj náklonnosťou viazaný k tebe.“

„Keď mi nehrozí nijaké nebezpečenstvo, s radosťou prijímam odporúčanú za svoju ševkyňu. Treba však vybaviť ešte ďalšie veci. Či pán manžel aj ustáli podmienky a dohovorí ich s dotyčnou?“

„Tebe kvôli všetko, drahá moja,“ podrobil sa Julko, s málo zakrytou radosťou.

„Bude lepšie, lebo, ako sa zdá, ty s ňou dôvernejšie obcuješ než ja; ja som jej neznáma.“

Zasa bozkanie ruky a Julko opustil svoju manželku. Jolanta chytila odloženú knihu a čítala ďalej.

4

V panskom kaštieli v Líškove bola rodinná porada. Za vrch stola zasadol si pán Rókássy ako hlava rodiny, okolo stola ostatní, bližší i ďalší mužskí členovia rodiny; nechýbali ani noví priatelia Repa a Koreň. Rozhovor sa krútil okolo politiky. U mladších prevládal duch opozície — koľko mladších členov, toľko radikalistov —, starší holdovali konzervatívnemu náhľadu s prímieškami opraviteľskými. Všetci však súhlasili v jednom, že doterajší poslanec v krajinskom sneme nezodpovedá svojej úlohe natoľko, aby s ním mohli byť spokojní. Jednému hovorí málo, inému mnoho, jednému že veľmi slepo sleduje vládu, inému že má nábehy protivládne. Bolo vidieť, že má jednu veľkú chybu, a to, že je poslancom a súčasne je členom správnych rád rozličných peňažných ústavov. Toto ešte nepatrilo do rámca porady, a predsa bolo dobrou prípravou k nej. Vlastnú schôdzku otvoril pán Rókássy:

„Páni moji! Na minulom stoličnom zhromaždení požiadal ma pán župan, ktorý, ako je známe, je s nami v pokrvenstve, aby sme sa dohodli ohľadne budúceho kandidáta poslanectva. Sám uznáva, a my sme si toho vedomí, že naša rozšírená rodina svojím mohutným vplyvom je zárukou istého víťazstva. Aj to mi pošepol, že je žiadúce vynechať doterajšieho poslanca z kombinácie a nahradiť ho novou silou. Viem, že všetci sme zapálení rovnakou láskou k našej drahej uhorskej vlasti, a tak sa ani naše názory nebudú priveľmi rôzniť; preto vás vyzývam, aby ste podali svoje návrhy!“

Tento príhovor bol prijatý so všeobecným súhlasom a potleskom; po odznení potlesku vyskytla sa otázka: o čom najprv rokovať?

Horkokrvný Varjassy, sestrenec domáceho pána, navrhol, aby sa celá rodina pripojila k protivládnej strane a v tomto zmysle navrhla kandidáta, „lebo,“ hovoril, „terajšia vláda nehľadá záujem vlasti, ale správa sa podľa vôle Nemcov. My sme národ slobodumilovný, už tisíc rokov ústavne spravovaný; naši otcovia urputne odporovali každému cudziemu vplyvu a my sa mu máme dobrovoľne poddať? Všetko spojenie s Nemcami pretrhnúť, samostatne si zastať; len tak bude vlasť spasená“.

Treba priznať, že všetci mladší klonili sa k tomuto názoru. Tu začal domáci pán:

„Aj ja uznávam, že sa nerobí tak, ako by sme si žiadali, ale musíme brať ohľad na okolnosti. Ak prijmeme Varjassyho návrh, ostaneme v stolici osihotení, a predsa my chceme zvíťaziť a víťaziť preto, aby sme pomohli vlasti. Myslíte, že protivládna strana niečo vykoná? Jednoducho ju prehlasujú a nepríde k ničomu, a aby bola prehlasovaná, k tomu vedie množstvo prostriedkov. V samotnej vládnej strane musia byť ľudia, ktorí budú naliehať na vládu, a vláda musí povoliť svojim ľuďom to, čo by opozícii nikdy nepovolila. V tomto zmysle mienim navrhnúť kandidáta poslanectva.“

Pánu Rókássymu sa jedným ťahom podarilo previesť zhromaždenie na svoju

stranu; ani sám Varjassy nehlasoval za svoj návrh, skloniac sa pred strýkovou politickou múdrosťou.

Nasledovala otázka: koho navrhnúť za kandidáta?

Rozhodlo sa najprv záporne: doterajšieho nie! Príčiny:

Jeden kričí: „Doterajší poslanec zneužíva svoje vznešené povolanie na osobné ciele. Predal svoj hlas za správne radcovstvá."

Druhý volá: „Naviedol ministra a tak som jeho vinou prepadol pri voľbe hlavného notára proti jeho bratovi. Či som si to, páni moji, nezaslúžil ja?" Všetci prisvedčili.

Tretí vrešťí: „Štátny majetok v N. dali jeho prostredníctvom do prenájmu nie mne, hoci som najviac sľuboval, ale jeho švagrovi," atď.

Všetky tieto príčiny dostačovali na to, aby doterajšieho poslanca zbavili dôvery a dali ju inému.

Malo sa dôkladne rozhodnúť, koho navrhnú. V osobe pána Rókássyho bola spojená doterajšia rodina s novou Koreň-Repovskou. Tieto dve sa dopĺňali: prvá mala dosť aspirácií, druhá dosť peňazí, aby tie aspirácie podoprela. Nový kandidát musel patriť k obom, a tak bol pán Rókássy povolaný zaujať to miesto.

Za búrlivého volania vyhlásila rodinná porada pána Rókássyho za svojho kandidáta.

Oči všetkých boli obrátené na neho. Pán Rókássy oboma rukami potiahol konce svojho nákrčníka a začal svoju reč:

„Ďakujem za vyznačenie, ktorým ste ma poctili. Keď porovnám úlohu, ktorú ste mi zverili, so svojimi slabými silami, neprichodí mi inšie než neprijať toto vyznačenie." Tieto slová, hoci boli povedané celkom nevinne, spôsobili opravdivú búrku medzi prítomnými a pozdvihol sa jednohlasný výkrik: „Neprijímame!" Pán Rókássy sa samoľúbo usmial a pokračoval:

„Keď teda len ma chcete zapriahnuť, páni, do tohto jarma, podvoľujem sa vašej vôli a budem sa usilovať, aby som vaše očakávania nesklamal. Hlavný cieľ môjho budúceho účinkovania skrýva sa v tejto výpovedi: urobiť vlasť šťastnou! Nakoľko však šťastie našej vlasti závisí od šťastia občanov vlasti, musím preto svoj zreteľ obrátiť na jednotlivcov, najmä však na svojich drahých priateľov, do ktorých ďalšej priazne sa týmto odporúčam."

Vivatovaniu nebolo konca, poslucháči vedeli oceniť jadrný program kandidátov.

Po všeobecnom nasledovalo podrobné rokovanie. Rókássy vykladal, že z istého prameňa má sľúbených 5000 zl. na vykonanie voľby. Aj to prijali s potleskom.

Každý sa nazdal, že už prišiel čas, aby myslel na seba.

Prvý bol Varjassy: zabudnúc, že ustavizeň peňažníckych strážcov má svoj pôvod v nemeckých časoch, žiadal úrad peňažníckeho dozoru.

Druhý príslušník rodiny, ktorý celý svoj doterajší život venoval cvičeniu psov a koní, cítil odrazu schopnosť naprávať školstvo, a neústupne si želal škôldozorstvo.

Tretí sa rozhodol svoje duševné a telesné sily venovať stoličnému úradu, nie

— vraj — ako odmenu, ale z čistej snahy pomôcť stolici.

Štvrtý, odhliadnuc od toho, že dozor a obrábanie svojich pozemkov zveril prenajímateľovi a jeho hospodárska prax spočívala v preberaní nájomného súčtu, následkom okamžitého vnuknutia túžil po katastrálnom úrade.

Pán Repa nevyslovil svoju žiadosť, odkladajúc ju — ako praktický človek — na ten čas, až pán Rókássy dosiahne svoj cieľ. Nechcel veľa. Stačil by mu — a mohol by to ľahko dosiahnuť pomocou obratného prostredníka — zlatý kríž.

Julko Koreň vediac, že Rókássy v záujme vlastnej dcéry nemôže zabudnúť na zaťa, dal sa uniesť vlasteneckému zápalu:

„Ešte sme, drahí páni, ani medveďa nezastrelili a už sa tu horlivo delíte o jeho kožu! Či sme si hádam len preto navrhli kandidáta, aby sme mu dopodrobna predpísali cestu? Nepredpisujme mu žiadnu cestu, ale uspokojme sa s tým, čo nám tu povedal. Radšej si rozdeľme úlohy na víťazné uskutočnenie voľby."

„Dobre, syn môj," prisviedčal pán Rókássy, „na podobné rozprávky máme dosť času. Chcel som vás na niečo upozorniť, ale pretrhli ste ma; teraz dodávam: Vy všetci pokladáte moje vyvolenie za výhru, a to nielen našej rodiny, ale aj za svoju vlastnú. Na výhru, ako viete, potrebný je vklad, a tým majú byť vaše obete, ktoré máte priniesť, ak sa chcete výhry zúčastniť."

Nastalo všeobecné utíšenie. Kde sa vyriekne osudné slovo ‚obeť,' tam prestáva ďalšia rozprávka. Varjassy sa pomaly spamätal a ponúkol volebnej spoločnosti svoje služby ako pokladník.

Slovo ‚pokladník' stalo sa heslom všetkých; po veľkom namáhaní podarilo sa pánu Rókássymu podržať tú hodnosť pre seba. Iba Repa a Koreň sa zaviazali na trpnú úlohu: keď bude treba, prispejú grošom; ostatní ostali pri činnosti.

Po tejto všestrannej príprave v očakávaní istého víťazstva sa rodinná porada rozišla.

Vo všetkých osadách volebného okresu viali zástavy; slúžnovci dostali prísny rozkaz: z vyššieho štátneho záujmu všemožne napomáhať vyvoleniu Rókássyho. Čo slovo ‚všemožne' znamená, vysvetľuje nám veľa ráz zažitý volebný ruch.

Kto nepredá svoj hlas za peniaze, nájde sa spôsob, aby ho predsa neodovzdal podľa svojho presvedčenia. Ak má syna povinného vojenskou službou, nemôže ho vyslobodiť bez pomoci úradských; ak kúpi majetok a pri prepise sa mu stavajú do cesty zákonné ťažkosti, príde čas volieb, vtedy niet zákona, niet ťažkostí. Nemôže sa doklopať pravdy — keď závejú volebné zástavy, pravda sa meria aj na holby.

Rozumie sa, že každá služba požaduje protislužbu; a veď nežiadajú mnoho od neho, maličkosť, niečo také, čo sa rukami nedá chytiť, nie majetok, nie pôžitok, ani jeho krv, len jeho — sväté právo.

Ani rodina nezaháľala: pán Rókássy nariadil vo svojich krčmách dva razy do týždňa zadarmo merať pálenku a víno; Koreň a Repa pri všetkých hostinách rozprestreli svoju činnosť na okolité osady, ktoré boli v styku s ich závodmi. Kto sa opovážil protiviť sa rodinnej dohode, bol vylúčený zo zväzku robotníkov

alebo dovozníkov.

Nečudujme sa, že pri takomto pokračovaní voľba poslanca dopadla v zhode s túžbami rókássyovskej rodiny. Ľud ešte ľpie na hmote a hmota je ten motúzik, na ktorom je priviazaný; kto ten motúzik dostane do ruky, vodí ľud.

Pán Rókássy, vystrojený poverujúcimi listami, odobral sa na miesto svojho nového účinkovania. Každý člen rodiny čakal svoje, ľud nečakal nič.

Odobierka do Pešti odchádzajúceho Rókássyho bola spojená s hostinou najdôvernejšieho druhu, aby pri tvorení tajných plánov nebolo nepovolané oko a ucho. Starí páni vyslovili žiadosť, aby mladí Koreňovci, opustiac svoj tichý dedinský úkryt, vtiahli do vyššieho sveta. Ťažko — vraj — padne pánu Rókássymu vidieť svojho zaťa odsúdeného k továrnictvu, keď preukazuje vlohy na niečo vyššie a tie vlohy môže rozvinúť len v styku so vzdelanou spoločnosťou. Aj trovy veľkomestského života sa zmenšia, keď dve rodiny povedú spoločný dom. Jolanta s radosťou prijala návrh, Julko s kyslou tvárou prisľúbil len preto, že sa neopovážil priamo odoprieť. Príčinou tejto nechuti bola švárna Julka.

Hneď po Julkinom príchode do kaštieľa bolo jasne vidieť, že Julkovým zámerom nebola jedine dobročinnosť, ale niečo inšie. Načo vec krášliť? V Julkovom srdci ozvala sa stará ľúbosť a, prirodzene, neuspokojil sa iba so svojou ľúbosťou k Julke; ale chcel nakloniť aj Julku k láske k sebe.

Bol si istý, že to nepôjde ľahko. Julkino srdce, skľúčené dvojakým smútkom a povedomím siroby, nebolo prístupné citu najvyššej rozkoše. K tomu sa družilo ešte i to, že ako Jolantin manžel nemohol používať na dosiahnutie svojich nešľachetných zámerov tie vábivé slová, ktorými sa pred pár rokmi obhadzoval, totiž sľubovanie manželstva. Otvorená mu bola len jedna cesta, ktorú správne naznačujeme v prísloví, aby chodil ako „kocúr okolo horúcej kaše“.

Svoju sústrasť dokázal sirote nie prázdnym slovom, ale výdatnou pomocou; Julka ju splácala vďakou. Cez pracovné hodiny bol — pravda, v prítomnosti manželky — jej stálym spoločníkom, rozprával o hrdinských kúskoch svojho veľkomestského života, a keď sa Othelovi napriek tomu, že bol černoch, podarilo získať bielu Desdemonu týmto spôsobom, prečo by to on nedokázal? Julka pozorne počúvala, ale viac nič. Nerozumela jeho veľavravným pohľadom, alebo nechcela rozumieť; tajné dary minuli sa cieľa. Čím dlhšie trvalo toto bezvýsledné zaliečanie, tým vo väčšej napnutosti udržovala ešte vždy dúfajúceho Julka.

Julkova trpezlivosť došla ku koncu. Jeho myseľ hľadala ostatný spôsob; zmocnila sa ho určitá roztržitosť. V Líškove na hostine bol nemým spoločníkom, na otázky sotva odpovedal, rozpriadanie rozhovoru ponechával iným. Na prosbu svokrovcov vďačne ponechal Jolantu v spoločnosti až od druhého rána, a sám uháňal domov. Dobehol ešte za vidna. Julku našiel pri práci.

„Ešte vždy pri šití?“ spytoval sa jej starostlivo.

„Musím dokončiť prácu, ktorú mi naručila veľkomožná pani,“ odvetila a pozrela na Julka.

„Tá práca nie je toho hodna, aby si si skazila tie krásne očká," vravel Julko, berúc jej prácu z rúk.

„Moje oči sú už dobre zocelené," odpovedala smutne Julka; „slzová skúška je pre oči najnebezpečnejšia, a tú som vydržala."

„Daj pokoj tým smutným myšlienkam, miesto svojich drahých máš nás, len nás rada maj!"

„Ako by som vás nemala rada? Vy ste ma privinuli do svojho domu a pri vás začínam zabúdať, že som sirota."

„Či aj mňa máš rada?" spytoval sa Julko a sadol si k nej na stolec.

„Vám najviac mám čo ďakovať za dobrodenie, ktoré požívam; do smrti vám budem povďačná."

„Ale či ma tak rada máš ako predtým? Vieš ešte o tých časoch vo vašej záhradke?"

Julka sa trochu zamračila ako pri smutnej spomienke, ale mráčik skoro rozohnala:

„Tak rada mať?" preriekla s trpkým úsmevom, „tak už nemožno!"

„Prečo nemožno?"

„Preto, že vy ste zaviazaný manželskou prísahou a ja som si zaviazaná statočnosťou."

„Že manželskou prísahou; či preto nesmiem už nikoho ľúbiť? Neboj sa toho strašidla, ja ťa chcem a budem tak ľúbiť ako predtým."

„Nehanbíte sa, pán veľkomožný, také reči hovoriť?" povedala a zodvihla sa zo stolca, aby aspoň tri kroky boli medzi nimi.

„Vidím, že ma nemáš rada; alebo ma rada máš, Julka moja?" blúznil ďalej a oblapil ju okolo drieku.

„Pusťte ma, preboha, pusťte!" skríkla Julka hneď oblednúc, hneď očervenejúc.

„Nepustím!" volal rozjarený Julko; „kým ťa nebozkám!"

Julke nebolo viac treba, skočila zo stolca a odsotila bezočivca od seba.

„Tam sme už, pane?" volala trasúcim sa hlasom, „zato ste boli taký láskavý ku mne, aby ste ma ešte o to jediné, čo mi ostalo, o dobré meno pripravili? Ďakujem vám za lásku, nepotrebujem vašu pomoc!" a nechala omráčeného Julka samotného.

Len čo sa mladá pani Koreňová vrátila zo svojej návštevy, prekvapila ju mladá ševkyňa Julka nemilou správou, že pre určité príčiny musí opustiť svoju doterajšiu službu. Mladej panej prišla výpoveď veľmi nevhodne, lebo práve teraz najviac potrebovala mladú ševkyňu, aby ju čo najskvelejšie vystrojila do Pešti. Všetky odhovárania boli márne, Julka ostávala pri svojom úmysle.

„Čo ťa k tomu pohlo?" pätila pani Julku.

„Nemôžem povedať všetky príčiny, pani veľkomožná, pre ktoré musím opustiť váš dom," odpovedala Julka a sklopila oči do zeme.

„Keď nepovieš príčinu, musím to pokladať za číry vrtoch, hoci som ťa pokladala za rozumné dievča."

„Nerobím to z vrtochu, ale pre vážnu príčinu," vravela Julka, obrátiac svoj

zrak nežne na paniu.

„Smelo povedz tú príčinu, pomysli, že nemáš ani otca, ani matku, a my ti ich zastupujeme. Nazdávam sa, že máš postavenie, s ktorým môžeš byť spokojná."

„Príčina je tá, že ma zahŕňate dobrotou nad moju zásluhu, a tak potom si niektorí myslia, že som sa predala."

„Neblúzni do sveta, kto si to môže myslieť?"

„Pán veľkomožný."

„Môj manžel? Veď on to bol, ktorý sa o teba najviac zaujímal, od neho to nemôže vystať."

„A predsa vystalo! Pre neho a pre vás musím opustiť váš dom."

„Urazil ťa azda neslušným slovom?"

„Urazil veľmi hlboko moju ženskú statočnosť!"

Mladej panej svitlo v hlave. Zopakovala si napochytro doterajšie správanie svojho manžela voči ševkyni, a výsledok bol — prebudená žiarlivosť. Neodkladala prijatie odpovede.

Dobre, že Julko nebol nablízku, lebo ináč by bol odniesol natrasenú mieru výčitiek pomiešaných so slzami; on to šípil a utiahol sa hneď za rána do dielne. Žiarlivá pani musela ostať sama. Keď sa slzy utíšili, začala rozmýšľať o svojom postavení. Prišlo jej na um, že aj v rodičovskom dome z podobných príčin povstávali mnohé roztržky a výčitkami docielila matka len novú zaťatosť pána otca. Zanechať neverného manžela by znamenalo zbaviť sa pohodlného života. Žalovať svokre? Tá nedopustí nič zlého na svojho jedináčika. Utvrdila sa v jednom: čím skôr odísť aj s manželom do Pešti, tam mu pomocou otca a matky ľahšie obmäkčí hlavu.

Julko Koreň neobanoval sľub daný svokrovi, už ho nič neviazalo k domovu. Sám náhlil vystrájanie sa na cestu, a keď bolo všetko hotové, nehľadiac na matkine slzy, presťahoval sa do hlavného mesta.

5

Pán Rókássy si predstavoval parlamentný život ináč, než ho našiel v skutočnosti. Ako vyvolený zástupca svojho okresu pokladal za svoju povinnosť napomáhať záujmy svojich voličov, a tu proti ich záujmom stavali mu jednu neznámu veličinu, ktorú nazývali štátnym stanoviskom. Nebolo mu jasné, kto toto štátne stanovisko určoval; videl len jedno, že tým, ktorí sa dali ním viesť, sa vodilo dobre. Protivilo sa mu aj to, že svoj hlas napriek osobnému presvedčeniu musel podrobiť výroku klubu. Ako tu splniť všetky sľuby dané voličom? Z duše sa mu protivilo postaviť svoju budúcnosť na kocku; bude lepšie plávať s prúdom, až ho vlna zanesie do prístavu blahobytu.

Pán Rókássy s radosťou vítal príchod mladých Koreňovcov do Pešti, lebo ich pomocou mohol byť dom skvelejšie vedený, čo tiež padá na váhu. Julkovo zamestnanie v prvých časoch nevyžadovalo veľké vypnutie ducha a tela, lebo spočívalo v prijímaní a vracaní návštev.

Mladej panej sa veľkomestský život zdal krajší než bývanie na vidieku; boli tu zábavy, divadlá, spoločnosti, v ktorých sa sprvu zle cítila, kým si dokonale neosvojila ich tón, i keď ju vábili svojou novosťou. Pozdejšie, keď sa presvedčila, že predmet veľkomestských zábav a rozhovorov pozostáva z toho istého ako na vidieku, len že je odetý do cifrovanejšieho rúcha, naučila sa prikrášľovať slová podľa požiadavky a vydobyla si jedno z prvých postavení.

Pozrimeže sa do tých spoločností. V salóne pána Rókássyho zhromaždená spoločnosť sa podľa všetkého dobre zabáva; sú tam známejší poslanci so svojimi drahými polovičkami i bez nich, jeden alebo dvaja zástupcovia peňažníckeho sveta — táto trieda požíva vo vyššom svete veľmi dobré meno — spisba nesmie byť zabudnutá — jeden alebo dvaja spisovatelia nezaberú veľa miesta a ich prítomnosť dodáva spoločnosti vzdelaný ráz — divadelný svet v krajšej svojej polovici zastupuje umenie. Cieľom spoločnosti je vzdelaný rozhovor o bežných otázkach politiky, najnovších výtvoroch spisby a o moderných úkazoch umenia.

Spočiatku sa celá spoločnosť zúčastnila jedného rozhovoru, pozdejšie sa prítomní rozdelili na skupiny.

V politickom kúte stál pán Rókássy so svojimi spoluposlancami, priberúc medzi seba aj peňažníkov; všetci boli jedného názoru v tom, že návrh zákona o novej pôžičke, ktorý práve teraz prerokúva snem, je pre vlasť výhodný. Najlepšie prisviedčali peňažníci. Z reči do reči prišlo sa na štátne stanovisko mladého poslanca Dubického, ktorý však už sedel v druhej sesii:

„Brat môj, vy už druhý raz zasadáte v sneme, vysvetlite mi to štátne stanovisko."

„Nuž, baťko môj," odpovedá opýtaný, „štátne stanovisko je brať ohľad na záujmy štátu."

„Toľko rozumiem i ja," pokračuje Rókássy, „nejasné mi je len to, že tieto

záujmy sa tak často križujú so záujmom môjho okresu."

„Mýlite sa v tom, že záujmy vášho okresu považujete za vyššie než záujmy ostatných okresov."

„Tu sa zasa vy mýlite! Rád by som to isté doprial aj iným okresom, a predsa mi pri mojich návrhoch zatarasia cestu tým tajomným stanoviskom, akoby záujmom štátu nebolo napomáhanie dobrého."

„Vidím, baťko môj," vraví Dubický so satirickým úsmevom, „že nie ste si na čistom v tom, čo je štát."

„Odpusťte, brat môj," odpovedá Rókássy, ťažkajúc si, „azda ma len nebudete pokladať za takého hlúpeho, že neviem, že štát je súhrn občanov jedného mocnárstva."

„To ste veľmi zle povedali. Ľudovít XIV. povedal: Štát som ja! A u nás mnohí hovoria: Štát sme my!"

„Kto sa to opováži povedať?"

„Nechcem vám ich prstom ukazovať, pozdejšie to sami uhádnete. Prijmite však odo mňa radu, čo som i mladší: ak chcete k niečomu prísť, neprotivte sa štátnemu stanovisku."

V literárnom kúte predsedali dve domáce panie, matka a dcéra; najzávažnejšie slovo mal jeden spisovateľ. Práve bola reč o najnovšom románe spisovateľa N.

Prítomné panie sa pochválili, že román prečítali a všetky súhlasili s chválením spisovateľa.

„Istotne ste ho aj vy čítali, pán X.?" spytovala sa pani Koreňová slovo majúceho spisovateľa.

„K službám, milostivá pani!" odpovedal pán X. s poklonou.

„Je to odo mňa divná otázka," karhala sa pani Koreňová, „viem, taký slávny spisovateľ obracia svoj zreteľ na dorastajúce talenty!"

„Akoby nie? Nás starších len teší, keď vidíme, že po našej smrti bude naše miesto obsadené hodnými nástupcami, a preto pozorne sprevádzame ich kroky."

„Či aj vy súhlasíte s nami v pochvale?"

„Ó, je to veľmi dobrý román," posudzoval spisovateľ s istým zadosťučinením, obzerajúc sa dookola na celú skupinu, „trošku rozvláčny, ale, pane bože, veď je to mladý muž. Myšlienky veľmi zdravé; sú to však len obyčajné myšlienky, ale čo robiť? Nemožno vždy vymyslieť niečo nového; podrobnosti mali byť, pravda, vypracované pozornejšie. To on napísal takú priaznivú kritiku o mojich najnovších básňach."

V umeleckom kúte točil sa Julko Koreň okolo vyfintených speváčiek, bol ctiteľom divadelného umenia v jeho predstaviteľkách.

„Robíte mi veľké poklony, pán Koreň," štebotala jedna z divadelných kráľovien Julkovi.

„Nijaké poklony, milostivá slečna," ohradzoval sa Julko, „hovorím čiru pravdu, keď tvrdím, že vy ako Klára Zachová ste neprekonateľná."

„V čom spočíva tá moja neprekonateľnosť?"

„Že si neviem krajšie predstaviť Klárinu nevinnosť, než ju predstavujete vy. Ostatne vy si nemusíte ani umenie brať na pomoc, lebo celá vaša prirodzenosť ukazuje nevinnosť.“

Pochválená sa nedôverčivo usmiala a spokojná s doterajšou pochvalou, pretrhla ďalší rozhovor.

Druhá časť večera spojila skupiny do jedného celku. Spievalo sa, rečnilo sa, aj hudba našla svojich pestovateľov a v určený čas každý odchádzal domov so spomienkou na príjemný večer prežitý vo vzdelanej spoločnosti.

Podobné zábavy mali cibriť Julkovu vzdelanosť, no hlboko siahali do vrecka. Rókássy bol skoro hotový so svojou hotovosťou a Julko musel často posielať domov svoje pozdravy s dodatkom, aby posielali čo možno najviac peňazí. Aby sa urobila prietrž nedostatku peňazí, priúčal sa pán Rókássy parlamentárnej poslušnosti. Netrvalo dlho a pochopil svoju úlohu. Oblakom mrzutosti zatiahnuté veľké hviezdy začali mu svietiť jasnejšie.

V tomto umení mu bol učiteľom poslanec Dubický, inak každodenný hosť v dome. Starý pán si ho ctil pre jeho skúsenosť v mnohých háklivých otázkach, stará pani pre uhladenosť a príjemnosť, s akou donášal chýry z celého mesta, mladému pánovi robil sprievodcu na zábavách, mladej panej ulahodil v jej márnomyseľnosti. Medzi ním a domácimi vyvinul sa priateľský vzťah.

Bolo pred desiatou ráno, a pán Rókássy sa zberal, aby v sneme — lepšie povedané, v hlasovacom stroji — vykonal svoju povinnosť, keď mu ohlásili Dubického.

„Dobré ráno, baťko! Zberáte sa na zasadnutie?“ prihováral sa so smiechom Dubický.

„Uhádli ste! Ale zato ste vítaný,“ odpovedal Rókássy, podávajúc prichádzajúcemu na privítanie ruku.

„Nemusíte sa tak veľmi náhliť, dnes sa neprihodí nič zvláštneho. Počúvať v novom vydaní tie už sto ráz povedané reči, na to treba veľkú dávku trpezlivosti. Ja dnes ani nejdem.“

„Keď vy nejdete, ostaneme spolu. Ja som sa ta strojil len z dlhého času, a keď ste vy tu, skrátime si ho. Sadnite si, pozhovárame sa o všeličom.“

„Keď ste sa odhodlali, vďačne pristávam.“ Dubický sa posadil a zo zapálenej smodky púšťal modrý dym.

„Mám sa vám pochváliť, aké pokroky som urobil vo vašej škole,“ začínal znovu Rókássy.

„Ba hádam naopak,“ odpieral skromne Dubický, „ja som pyšný na to, že ste ma vy prijali do vašej školy.“

„Odpierajte alebo nie, ja to menujem vašou školou, na čo ste ma upozornili.“

„Vyšlo to z mojej nadutosti; prosím o odpustenie!“

„Nejdem sa spytovať, z akého úmyslu to vyšlo, len poznamenávam, že mi to dobre poslúžilo. Včera som hovoril s jedným z tých, čo ste ich štátom pomenovali, mám totiž isté záväzky voči smerodajným osobám v mojom okrese. Sprvu som počul len samé ‚nemožno — nejde‘, a napokon sme sa rozlúčili s mnohosľubným ‚veď uvidíme‘.“

„Čo ste žiadali pre svojho zaťa?“

„Žiadal som nejaký úrad, ani nie tak kvôli dôchodku, ako pre česť; na to mi povedali, že nemá dostatočné odborné vedomosti.“

„To sú pletky!“ poznamenal Dubický, vypustiac z úst celý chumáč dymu, „ak začnú žiadať odborné vedomosti, ostanú nám úradné miestnosti prázdne. Viem niečo iné, kde by Koreňova istina preukázala veľmi dobré služby a jemu priniesla znamenité úroky.“

„Na čo myslíte?“ spytoval sa zvedavo Rókássy.

„Myslím uskutočnenie tej myšlienky, ktorá sa tajne pretriasa. Istí privilegovaní ľudia nechcú ju dať na verejnosť, aby ju iní nepredchytili. Dozvedel som sa o tom a hovoril som s mnohými; tí ma poverili vás a Koreňa vtiahnuť do tajnosti.“

„Vidím, že je to tajnosť, lebo i mne samému, hoci mám byť do všetkého zasvätený, následkom vašich temných rečí to ostáva tajnosťou.“

„Hneď vám to vysvetlím. Ide o vystavenie troch železničných úsekov na oškodenie rakúskej štátnej železnice. Sú to úseky: Budín — Ostrihom, Ostrihom — Nitra a Nitra — Hodonín.“

„Znamenitá myšlienka!“ vyskočil naradovaný Rókássy. „Tu je moja ruka, som pri vás.“ Dubický potriasol podanú ruku a naložil Rókássymu zasvätiť predbežne Koreňa do veci tak, aby o pár dní mohla byť zriadená celá spoločnosť.

Dubický zanechal Rókássyho v blažených myšlienkach a ponáhľal sa pokloniť sa ostatným domácim.

Mladá Koreňová prijala Dubického v rannom rúchu podľa najnovšieho strihu.

„Veľká novina, že možno vidieť pána Dubického,“ volala mladá pani v ústrety vstupujúcemu.

„Ak sa milostivej panej zdá jeden deň storočím, tak je to novina; od včerajška som nebol u vás,“ hovoril s poklonou Dubický.

„Otupno je nám bez vás, radi by sme vás ešte častejšie vídali.“

„Keď mi je to možné, nikdy nepremeškám urobiť svoju poklonu, a že som práve teraz u vás, a nie na sneme, je dôkazom, ktorý pre mňa svedčí a niekedy mi aj bezočivosť pripomína.“

„Nepridávajte si podobné prímenia; čím častejšie nás navštívite, tým ste nám vítanejší. Môj pán otec tiež nie je na sneme?“

„Ja som bol ten pokušiteľ, ktorý ho od toho odhovoril; máme istú vec a o tej sme sa museli dohovoriť.“

„Azda tajnú?“

„Tajnú pred svetom, ale milostivej panej nemôže ostať tajnosťou; váš ostrovtip nám môže pomôcť.“

„Nijaké pochlebovanie!“ vravela mladá pani, vďačne sa usmejúc na Dubického.

„Myslím to celkom vážne. Práve dobre, pán Koreň, že prichádzate — sluha váš!“

„Vitajte! Dobré ráno, milá Jolanta!“ ukláňal sa Julko na obe strany.

„Pozor na slová,“ vravela Jolanta Julkovi, „pán Dubický nám chce zveriť tajnosť, ale —“ a položila si prst na ústa.

„My mužskí sme spoľahlivejší v tajných otázkach než vy ženské, a tvoj znak pokladám za sľub, že tajnosť nevyzradíš,“ odpovedal Julko a chutne sa zasmial nad svojím vtipom.

„Nie je to vždy tak,“ zamiešal sa do reči Dubický, „všetko záleží od povahy a v tomto milostivá pani zahanbí aj mnohých mužských. Som si istý, že moje slová zadržíte v tajnosti,“ — a vyrozprával im celú vec tak ako Rókássymu. Jolanta plávala v radosti, že ju zasvätili do tajnosti a Julkovi tiekli slinky na mastné koštiale.

„Z vášho oduševnenia usudzujem, že ste pripravený previesť túto vec aj s obeťou,“ hovorila Jolanta Dubickému.

„O obetiach, milostivá pani, nemôže byť reči, ide len o výhody. Náš podnik odníme z doterajšieho úseku všetok vývoz. Suroviny, idúce do Nemecka, skrátia viedenský úsek; z toho vyplýva, že cena odvozu bude lacnejšia a tým budú dodávatelia odkázaní na nás. Treba, aby som vám vysvetľoval, prečo držíme celú vec v tajnosti? Len preto, aby sa na týchto výhodách zúčastnili predovšetkým najdôvernejší priatelia, lebo pravdepodobne po uverejnení oznámenia chvatom sa rozoberú účastiny nádejného podniku.“

„Tak nás počítate medzi najdôvernejších priateľov?“ spytuje sa Jolanta.

„Pravdaže! A viem, že pán Koreň má na to prostriedky, aby mohol zakúpiť hodne účastín. To vám zo srdca odporúčam, lebo pri obchode s papiermi ušetríte výdavky, ktoré máte v továrni s úradníkmi a robotníkmi. Aj manipulácia je jednoduchšia: lebo opatriť jednu wertheimku trebárs s miliónovým obsahom je omnoho ľahšie, než ustavičné starosti o surovinu, výrobok a jeho predaj.“

„Julko môj, však pristúpiš na to?“ pýta sa Jolanta.

„Nemám toľko hotovej istiny,“ odpovedal Julko, obávajúc sa predtým zapliesť do rozhovoru, aby nevystrelil niečo nemiestne.

„Ľahká pomoc,“ narádza Dubický, „na váš majetok dostanete dosť peňazí. Či pristúpite?“

„Pristúpim,“ hovorí uspokojený Julko, „nechajte pre mňa čo najviac účastín.“

Pán Dubický, spokojný s výsledkom, porúčal sa manželskému páru.

O pár dní začali časopisy pretriasať spomínanú otázku, hlásali urbi et orbi, že sa vlasť musí prebrať z driemot. Cudzie podniky, ktoré náš tuk odvážajú do zahraničia, musia padnúť, a na to je tu vhodná príležitosť atď. atď.

Utvorila sa spoločnosť, majúca na čele nositeľa starobylého mena, pod názvom: „Západo-severná železničná spoločnosť“. Všetko sa hrnulo, aby pochytalo aspoň omrvinky z mastného stola.

Dubický, ako duša celého podniku a majúc tak blízko k pokladnici, v ničom nezmenil svoj doterajší spôsob života. No nesmieme povedať, že v ničom, lebo v jednom sa predsa zmenil, a to bol dôvernejší vzťah k Jolante. Julko Koreň nepozoroval podobné maličkosti, ani sa neusiloval pripútať manželku k sebe

zväzkom opravdivej lásky, hľadajúc zábavu von z domu. Železničný podnik držal ho v napätí svojou novosťou, kým sa mu nestal každodenným.

Pán Rókássy zatiahnutý do správnej rady zariadil si domácnosť pomocou nových prostriedkov; nesmelo nič chýbať, čo patrí k panskému životu.

Na svoje každodenné výlety do mestského lesíka upotrebovala Jolanta nový povoz. Niekedy chodievala v spoločnosti matky, častejšie sama. A keď išla sama, dalo sa s istotou predpokladať, že Dubický na koni ju každý raz musí na inej ceste stretnúť.

Novoozdobenému sluhovi Jančimu bolo veľmi nápadné toto časté stretávanie a na svojom vysokom sedisku napínal uši, aby mohol z rozhovoru niečo pochytiť. Daromné všetko napínanie — hovorili po francúzsky.

Zasa sa vezie Jolanta sama a zasa jej Dubický ide v ústrety. Dubického kôň zabočí na zvyčajnú ľavú stranu, Jolantin pohonič bez rozkazu stíši beh ohnivých koní.

„Milostivá pani zasa samotná vychodí?" spytuje sa Dubický, vystruhujúc poklonu v sedle.

„Musím," odpovedá Jolanta, preložiac slnečník z ľavej na pravú stranu, aby mohla Dubickému ukázať celú tvár, „apuško je zamestnaný úradnou prácou, mamičku bolí hlava a pán manžel málokedy nazrie domov. Šťastie pre mňa, že ma vy nenecháte samotnú."

„V nijakom prípade," usmial sa samoľúbo Dubický, „musíte však odpustiť, že som pritom veľmi sebecký."

„Zvláštna poklona, pán Dubický!" povedala so smiechom.

„Táto nezdvorilosť je následkom mojej úprimnosti, a ako úprimnému mi prichodí vyznať, že vašu vzácnu spoločnosť vyhľadávam preto, aby som si oddýchol po svojich mnohorakých zamestnaniach."

„Pekný oddych, keď sa ustavične dohadujeme."

„Možno to dohadovanie by sa dalo vysvetliť istým nemeckým príslovím."

„Ktorým?"

„Či smiem povedať otvorene?"

„Práve teraz ste sa chválili úprimnosťou a už by ste chceli byť neúprimný?"

„Tak len úprimne: Was liebt sich, das neckt sich!"

„Či to má byť vyznanie lásky?"

„Keby som si bol istý, že ho milostivá pani vďačne prijme, rád by som ho za také pokladal."

„Zvláštne vyznanie a za zvláštnych okolností: ja na voze, vy na koni. A keby sme boli v nejakom divom lese a nechýbal by ani vyspevujúci slávik, ani žblnkotajúci potôčik, viem si predstaviť váš vysoko romantický vzlet."

„Vysokú romantiku by ste ani nežiadali od takého suchopárneho človeka."

„Nepodceňujte svoje sily, už som videla preletieť básnickú iskru."

„Nesmejte sa mojej ťarbavosti, moje povolanie je nepriateľom básnenia."

„Nechajme to tak," obrátila Jolanta rozhovor, „ako stojí váš nový podnik?"

„Znamenite, môžem povedať; prípravné práce sú v plnom prúde."

„Zasa sa musím dovolávať vašej úprimnosti. Či sú peniaze môjho manžela

zabezpečené?“

„Meno vášho drahého otca a jeho prítomnosť v správnej rade sú dostatočnou zárukou.“

„Na to sa neodvolávajte. Môj otec nemá dostatočnú zručnosť v podobných podujatiach, aby mohol všetko prehliadnuť.“

„Prijmete ako dôkaz to, že manžel milostivej panej má vo mne najúprimnejšieho priateľa?“

„To prijímam! Zbohom!“

Po vzájomných poklonách uháňala Jolanta spiatočnou cestou, Dubický ďalej do lesa

6

Ani ten najväčší nepriateľ nesmel dosiaľ Julkovi vyhodiť na oči zlý rozmar. Od rána až do — povedali by sme do večera, ale bolo to niekedy do rána, lietal ako okrídlený v priestranstve radosti. Peniaze mu opatrili spoločnosť oddaných priateľov, hotových na každú službu, napnute pozorujúcich každý pohyb jeho tváre. Jeho návrhy boli prijímané s potleskom, vtipy sprevádzané búrlivým smiechom. Medzi nimi trávil svoje dni, peniaze a zdravie.

Avšak podobné okolnosti vedia človeka úplne rozmaznať. Hýrením zoslabnuté nervy a úslužnosťou navyknutý duch nevládze zniesť nijaké protirečenie. Ba často nepatrné sprotivenie sa jeho absolútnej vôli vie najväčšmi rozčúliť a človek je schopný robiť osudné skutky. To si kúpil Julko za drahé peniaze.

Sotvaže dovŕšil svoje ranné obliekanie, bolo počuť klopanie na dvere; vedel, že to musí byť len niekto z domácich. Z úst sa mu vydralo nevľúdne „voľno".

Vo dverách sa ukázala Jolanta a na jej zvučné „dobré ráno" zamrmlal Julko svoje.

„Zvedavá som na tvoju vzácnu tvár," začala satiricky, „tak dávno som nemala to šťastie, akoby sme boli rozdelení Atlantickým oceánom."

„Kto je tomu na príčine? Nedávno som ťa hľadal, ale mi zvysoka odpovedali, že pani veľkomožná išla do mestského lesíka."

„To je najkrajšie," vypukla Jolanta do hlasitého smiechu, „zvaľovať príčinu na mňa. Raz si sa na mňa spytoval a povedali ti, kam som išla? Ja sa sto ráz spytujem na teba a sto ráz nik nevie, kam si sa podel."

„Nechaj si výčitky na druhý raz, keď budem lepšej vôle."

„Nemám azda právo ako tvoja sprisahaná žena upozorniť ťa na neslušnosť tvojho života?"

„Dobre urobíš, keď si svoje poučovanie necháš pre seba, nebudú ti škodiť," odpovedal namrzený Julko.

„Ako vidím, zamenili sme si úlohy, veľmi by ti pristala úloha mravokárcu."

„Rovnako ako tebe."

„Čím ďalej, tým lepšie. Ale dosť bolo bláznivých rečí, nechcem ďalej znášať tú hanbu, aby som od iných počúvala neveľmi lichotivé úsudky o tvojom živote."

„Nebuď členom klebetárskej spoločnosti."

„Nijaké klebety, každý poriadny človek ťa odsúdi, sami muži, tvoji úprimní priatelia, pravda, len tí statočnejší."

„Už by som rád poznal tých úprimných priateľov."

„Myslíš, že ma pristihneš pri klamstve? Poviem ti: Dubický ťa tiež odsudzuje." Jolanta pozrela víťazoslávne na Julka.

„Ako sladko vypovedala to meno! Dubický je tiež poriadny človek, a ty s ním. Moja pani sa nazdáva, že nikto nevie o ich srdečných vzťahoch. Už i sluhovia si

pošuškávajú a naša vzácna spoločnosť to pokladá za verejné tajomstvo. Či sa mi z toho zodpovieš?“

Jolanta sa zapálila nad prezradeným tajomstvom; aj v týc h kruhoch, kde podobné vzťahy sú celkom zvyčajné, sa radi ukrývajú do tmy. Potom bledosť sadla na jej líca a urazená pýcha prešla do hnevu.

„Ja ti mám účty skladať z mojich skutkov?“ zahrmela v najväčšej nevôli, „či som nie taká samostatná ako ty? Mám dôkazy, ktorými ťa môžem presvedčiť o nevinnosti nášho vzťahu, ale sa nejdem ospravedlňovať, ja nemám pána.“

„Nedáš odpoveď?“ volal Julko. „Ako tvoj sprisahaný manžel žiadam odpoveď.“

„Čo by aj sto ráz sprisahaný, nepoviem. Nezávisím od teba, som paňou svojich skutkov.“

„Buď teda paňou a ja budem pánom. Od týchto čias sa budeme považovať za rozlúčených.“

„Nie považovať, ale sa rozlúčime!“ doložila Jolanta a v najväčšom rozčúlení opustila svojho manžela.

Keď prišla do svojej chyže, nevládala udusiť hnevom vytlačené slzy. Nezišlo jej na um oľutovať náruživosťou vynútené slová, ba spôsobilo by jej nebeskú radosť, keby mohla na hlavu zanechaného manžela vyliať najväčšiu pomstu.

V takomto stave ju našiel Dubický.

Z vyplakaných očí súdil, že sa muselo prihodiť niečo neobyčajné.

„Odpusťte, milostivá pani, že prichádzam v taký nevhodný čas,“ ospravedlňoval Dubický svoj príchod.

„Práve teraz ste mi vítaný, potrebujem vašu radu; som v položení, kde si slabá ženská nevie rady,“ hovorila Jolanta premáhajúc slzy.

„Čo sa vám, preboha, stalo, že vás nachádzam v takom rozčúlení. Zdôverte sa, viete, že prechovávam k vám priateľský súcit.“

„Ďakujem za vaše priateľstvo, o ktorom som nepochybovala. Poviem vám všetko, prisadnite bližšie.“ Jolanta si sadla na pohovku, Dubický blízko nej na označený stolec. „Stala sa mi nehoda; ktovie, pravda, či to nemám aj šťastím pomenovať? Keď som karhala manžela pre jeho výstredný život, musela som od neho vypočuť upodozrievanie, že medzi nami sú ľúbostné vzťahy.“

Dubickému sa oči iskrili radosťou, nemohol sa zdržať, aby Jolantu neprerušil:

„A boli ste si, milostivá pani,“ povedal, „aspoň sčiastky povedomá vyčítanej viny?“

„Ani najmenej, lebo ten, s ktorým ma upodozrievali, neprekročil v tomto smere hranicu slušnosti.“

„Aké dôkazy chcete,“ vravel Dubický, chytajúc jej ruku, „aby som vás mohol uistiť o svojej nevýslovnej láske?“

„Teraz nijaké,“ odpovedala naoko ľahostajne, „musím vám dopovedať celú našu históriu. Pán manžel ma bral na zodpovednosť za náš, údajne ľúbostný pomer; z toho sa vyvinul veľmi tragický výstup a napokon sme sa naveky rozlúčili.“

„Vďaka vám, Jolanta, za radostnú správu," skríkol Dubický v nadšení.

„Tak vy sa tešíte z môjho nevydareného manželstva?" spytovala sa Jolanta napoly hrozivo, napoly so smiechom.

„Ako by som sa netešil, keď je tak blízko uskutočnenie mojej najvrúcnejšej túžby?"

„Ktorá je tá vaša túžba?"

„Vás, drahá Jolanta, môcť menovať svojou."

„Či ste si taký istý svojej veci?"

„Istý ešte nie som, ale tak vás ľúbim, že bez vašej ľúbosti mi nemožno žiť na svete. Nemôžete opovrhnúť touto ľúbosťou. Prosím vás, ľúbte ma!" Posledné slová predniesol zvlášť prenikavým hlasom, skĺzol sa k Jolantiným nohám a náruživo bozkával jej ruku.

„Ľúbim vás, ľúbiť budem," preriekla premožená Jolanta, „pod jednou podmienkou."

„Ak je to v mojej moci, okamžite ju vyplním!"

„Najprv vstaňte, aby nás nikto neprekvapil." Dubický vyplnil rozkaz, sadol si na predošlé miesto. „Musíte pomstiť moju urážku na Koreňovi!"

„Nič ľahšie, už ste pomstená; osud vás pomstil."

„To by bola neočakávaná radosť, ako to?"

„Nedávno som vás ubezpečoval, že peniaze vášho manžela vložené do železničného podniku, sú isté. Na svoju česť vám hovorím, že som nemal nešľachetné úmysly, ale okolnosti sa zmenili. Nemecko zamýšľa natoľko zvýšiť pohraničné clo — verejnosť o tom nevie — že vývoz z Uhorska pôjde celkom iným smerom. V dôsledku toho naša železnica nemá cenu, musí padnúť. Keď sa to dostane do verejnosti, naše účastiny padnú a my, správcovia, budeme musieť podať prísne vyúčtovanie," vzdychol si Dubický.

„To vám mnoho bolenia hlavy nespôsobí," povedala medzi to Jolanta.

„Ba práve, to je naša boľavá rana. Vo výhľade istej výhry každý sme si hľadeli čo najviac odložiť nabok; kto teraz pozbiera všetky roztratené peniaze?"

„Čo si počnete?"

„To závisí od vás."

„Rozhodnite vy so mnou."

„Či ma chcete sprevádzať?"

„Až na kraj sveta."

„Nezostáva iné, len ujsť do cudziny."

„Jaj, bože! Nie! Nebudem vás nasledovať, čo si počne môj úbohý otec? Vezmete aj jeho so sebou? Bol vaším spoločníkom!"

„On je doma bezpečný, po maličkom vyšetrovaní bude očistený. Bol spoločníkom práce, ale nebol spoločníkom viny!"

„A moja pomsta?"

„Už je zahrnutá v našom úteku; zoberiem všetky peniaze, čo sú uložené v pokladnici, a pán Koreň sa môže tešiť vo svojich účastinách."

„Všetko hotové, všetko podľa mojej vôle, a predsa nemôžem ísť. Však sa viac nevrátime?"

„Vrátime! Prejde jeden, dva roky, kým svet trošku zabudne, a my podľa príkladu iných vtiahneme celkom tíško do starej vlasti.“

„Už pôjdem, pôjdem!“

Jolanta sa vrhla Dubickému okolo hrdla, on ju k sebe privinul a dve rovné duše splynuli v horúcom bozku.

Jolanta sa zbadala skôr.

„Ešte nie je všetko hotové,“ riekla, „a už sa oddávame sladkému sneniu.“

„Pravdu máš, drahá Jolanta,“ spamätal sa Dubický, „máme len málo času na veľkú prácu. Stanovme si čas odchodu.“

„Len čím skôr — stojíme na sopke.“

„Aj ja som toho náhľadu. Pripravuj v tichosti to najpotrebnejšie, rodičom všetko oznám len písomne,“ Jolanta sa strhla, „viem, že ťa bolí opustiť rodičov bez rozlúčenia a odísť do ďalekého sveta, ale aby nás neopatrnosť tvojich rodičov neprezradila, musíš sa podrobiť tejto tvrdej skúške. Zajtra pred polnocou odcestujeme, aby nás ráno našlo už za hranicami.“

Julkova matka sa veľmi čudovala, že drahý jedináčik ju navštívil bez predbežného oznámenia; väčšmi sa však začudovala, keď jej rozprával, že ňou tak túžobne želaný a šťastne spojený manželský zväzok smutne sa skončil a nadovšetko, že tá krotká, tichá, hanblivá Jolanta ušla s cudzím mužom do šíreho sveta. Nemohla sa zdržať, aby nezaplakala nad stroskotaným manželským šťastím svojho syna a nad hanbou, ktorú týmto skutkom spôsobila jej domu.

Julko sa celkom zmenil, každý mu videl na tvári vnútornú bolesť. Matka ho tešila, ale tešenie nemalo účinku, lebo nebola oboznámená s celým obsahom jeho starostí.

Nebol to žiaľ za manželkou, ale strach pred budúcnosťou. Jeho majetok nezniesol ťarchu dlžôb, ktorými bol zaťažený; hotovosť a pôžičky spočívali v písacom stolíku, premenené na hŕbu pestro maľovaných bezcenných papierov.

Tam je všetko pohodlie, tam všetko panstvo, tam všetky doterajšie priateľstvá!

Práca bola v jeho slovníku neznámym slovom.

Niet východiska z tohto zamotania!

Otupno mu bolo medzi štyrmi stenami, povetrie v izbe ho dusilo, aj záhrada mu bola priúzka, cez záhradu vybehol do hory — zastal, aby si utrel pot.

Vnútorný bôľ sa preniesol na tvár — žilky sa kŕčovite zvíjali, bojoval boj; kto zvíťazí? Či tá pôžitkami zmýlená hlava môže zrodiť odhodlanú myšlienku? Či rozkošníctvom zoslabené údy budú v stave pustiť sa do práce?

Zrodí hlava ešte jednu myšlienku, mocné sú ešte údy na vykonanie jedného skutku!

Počuť výstrel — Julkovo telo váľa sa po zemi; slnce sa predralo cez oblak, zasvietilo na jeho tvár: otvorené oko neznesie svetlo božieho slnca, zatvorí sa k spánku smrti. —